

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

Zuzana Vyšňovská

Mezinárodní trestní soud a princip komplementarity

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA

Katedra: Mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. července 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. července 2011

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D., E.MA za vstřícný přístup, cenné připomínky a rady, které mi poskytla při vypracování této diplomové práce. Zároveň chci poděkovat svým rodičům, kteří mě podporovali v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Historie - novodobé dějiny (20. století)	4
2. Příprava statutu Mezinárodního trestního soudu	8
3. Stručná charakteristika MTS.....	11
3.1 Jurisdikce Soudu	12
3.2 Kauzy	13
4. Možné vztahy mezinárodní a národní trestní jurisdikce	14
4.1 Výlučná mezinárodní jurisdikce	15
4.2 Konkurenční mezinárodní jurisdikce	16
4.2.1 Primární mezinárodní jurisdikce	16
4.2.2 Komplementární mezinárodní jurisdikce.....	18
4.3 Soudobé <i>ad hoc</i> tribunály	20
5. Cesta k nastavení komplementárního režimu MTS	25
5.1 Diskuze na téma jurisdikce MTS	27
5.2 Státní suverenita vs. princip komplementarity?	33
6. Princip komplementarity v Římském statutu.....	36
6.1 Článek 17 odst. 1 písm. a-b.....	38
6.2 Článek 17 odst. 2 („neochota“).....	40
6.2.1 Článek 17 odst. 2 písm. a	42
6.2.2 Článek 17 odst. 2 písm. b	43
6.2.3 Článek 17 odst. 2 písm. c	44
6.3 Článek 17 odst. 3 („neschopnost“).....	46
6.4 Článek 17 odst. 1 písm. c	47
6.5 Článek 17 odst. 1 písm. d.....	49
7. Uganda – aplikace komplementarity v praxi	51

7.1	Vyšetřování situace	51
7.2	Případ	53
7.3	Vývoj událostí a jejich vliv na přípustnost případu	55
7.4	Možnosti Ugandy	58
	Závěr	61
	Seznam použitých zkratk	64
	Použitá literatura	65
	Zdroje knižní	65
	Zdroje časopisecké	66
	Zdroje elektronické	67
	Právní dokumenty	68
	Dokumenty MTS	72
	Internetové stránky	73
	The International Criminal Court and the principle of complementarity	74
	Klíčová slova v češtině a v angličtině	78

Úvod

O Mezinárodním trestním soudu již bylo napsáno mnoho odborných textů a troufám si říct, že veřejnost má, více či méně, o jeho existenci určité povědomí. Není tomu tak dávno, co Rada bezpečnosti OSN postoupila této instituci oznámení o situaci v Libyi, a žalobce ve věci zahájil vyšetřování. Koncem června tohoto roku požádal žalobce přípravný senát Mezinárodního trestního soudu o povolení k zahájení vyšetřování situace na Pobřeží slonoviny kvůli válečným zločinům a zločinům proti lidskosti. Masmédia o těchto krocích veřejnost pravidelně informují. Ovšem neznalost režimu, v rámci kterého Mezinárodní trestní soud funguje, vzbuzuje řadu otázek, jako například proč nejsou vyšetřovány i jiné zločiny, ke kterým během různých konfliktů ve světě dochází, a co tuto instituci opravňuje k tomu, aby svou činností zasahovala do suverenity jednotlivých států.

Důvodem, proč se má diplomová práce zaměřuje právě na princip komplementarity, je hledání odpovědí na tyto otázky. Princip komplementarity představuje základní kámen fungování této mezinárodní stálé soudní instituce a určuje, kdy může být její jurisdikce vykonávána. Hlavním cílem této práce je tak prostřednictvím podrobné analýzy principu komplementarity čtenáři přiblížit a osvětlit, jaký vztah Mezinárodní trestní soud k vnitrostátním soudům zaujímá a jak je režim jeho fungování v zakládajícím dokumentu – Římském statutu nastaven.

Obava, že k mému tématu nenajdu dostatek relevantních materiálů v českém jazyce, se potvrdila, a proto převážná většina zdrojů, ze kterých jsem čerpala, byla v jazyce anglickém. Ze zdrojů, jež jsem měla k dispozici, tvořily zdroje knižní a časopisecké menšinu, neboť stěžejními prameny pro mě byly zejména dokumenty Mezinárodního trestního soudu dostupné na jeho oficiálních stránkách, připravované návrhy statutu, dokumenty vypovídající o průběhu přípravných prací nebo zakládající dokumenty jiných mezinárodních soudních institucí pro účely porovnání forem vztahů mezi mezinárodní a národní trestní jurisdikcí. Všechny tyto zmíněné prameny jsem dohledala na internetu, a proto právě elektronické zdroje představují mezi použitou literaturou většinu.

Diplomová práce je rozdělena do sedmi kapitol, které se většinou člení na další podkapitoly. První tři kapitoly textu mají výrazně obecnější charakter než ty následující.

Jejich cílem je Mezinárodní trestní soud představit a zároveň nastínit, jak z historického hlediska, tak z hlediska příprav Římského statutu, co všechno jeho vzniku předcházelo.

Každý, kdo se rozhodne seznámit s Římským statutem, narazí na pojem komplementarity velice rychle. Již samotná Preambule zdůrazňuje, že „*Mezinárodní trestní soud ustavený podle tohoto Statutu bude komplementární vůči národním trestním jurisdikcím*“. Existence jiných funkčních mezinárodních trestních jurisdikcí ukázala, že vztahy mezinárodní a národní trestní jurisdikce mohou mít i jinou podobu než komplementární. Tímto faktem se zabývá kapitola čtvrtá. Při rozboru těchto vztahů jsem postupovala od obecné roviny ke speciální. K popisům možných forem vztahů (např. primární nebo komplementární mezinárodní jurisdikce) jsem následně přiřazovala, ať už v minulosti nebo současnosti, existující trestní jurisdikce. Hlavním zdrojem pro přiřazování jurisdikcí do vymezených skupin byly nepochybně zakládající dokumenty mezinárodních trestních institucí. I když v případě smíšených *ad hoc* trestních tribunálů nejde o výkon čistě mezinárodní jurisdikce, bylo zajímavé podívat se na to, jak a zda vůbec jejich zakládající dokumenty vztah vůči národním soudům upravovaly.

Jedna z prvních otázek, která mě při výběru tohoto tématu napadla, byla: Kde se idea komplementárního přístupu mezinárodní jurisdikce k národní jurisdikci vůbec objevila? Reprezentuje Římský statut zcela nový, revoluční přístup k národním jurisdikcím, a tedy ke konceptu suverenity států, nebo je na místě hledat kořeny této idey ve vzdálenější minulosti? Vzhledem k tomu, že jsem nenašla jiný zdroj, který by se vývoji principu komplementarity komplexně věnoval, byla to právě práce Mohammeda El Zeidyho s názvem *The Principle of Complementarity in International Criminal Law*, která mi poskytla cenné informace a zároveň vodítko, jak tuto kapitolu pojmout a kde kořeny tohoto konceptu hledat. Bez této studie bych odpovědi hledala pouze v přípravných práce Komise pro mezinárodní právo, což by bylo pro účely hledání kořenů idey neuspokojivé. V kapitole dále poukazuji na povahu a obsah diskuzí na téma jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, které jeho vzniku předcházely.

Předposlední kapitola je věnovaná podrobné analýze článku 17 Římského statutu, který upravuje hmotněprávní vymezení principu komplementarity v podobě nepřípustnosti věci. V jejím úvodu jsme se krátce pozastavila i u procesního rámce komplementarity, aby bylo zřejmé, kdo o přípustnosti věci rozhoduje a kdy tak činí.

Princip komplementarity není nikde definován, a tak čelí Soud často otázkám týkající se jeho interpretace, a to konkrétně interpretace neochoty nebo neschopnosti skutečně vést vyšetřování nebo stíhání, neboť právě tyto pojmy hrají klíčovou roli v zajištění komplementárního přístupu Mezinárodního trestního soudu. Proto jsou podkapitoly věnované zvláště analýze neochoty a neschopnosti, stejně tak jako jednotlivým podmínkám, z nichž alespoň jedna musí být splněna pro to, aby Mezinárodní trestní soud rozhodl o nepřipustnosti věci.

Princip komplementarity umožňuje Mezinárodnímu trestnímu soudu, aby zahájil svou činnost tam, kde tak nečinní primární národní jurisdikce. Jde tedy o způsob doplnění mezery v boji proti beztrestnosti. Důvěryhodnost Mezinárodního trestního soudu a to, zda bude v boji beztrestnosti efektivní, ukáže pouze aplikace tohoto principu v praxi. Od nováčka, kterým tato instituce na poli mezinárodního práva je, se vždy očekává, jak se osvědčí. Z tohoto důvodu jsem si vybrala jednu ze situací, kterými se Mezinárodní trestní soud zabývá – Ugandu, abych se podívala na to, do jaké míry lze v tomto konkrétním případě hovořit o efektivitě v boji proti beztrestnosti.

Uganda byla prvním státem, který požádal žalobce o zahájení vyšetřování zločinů, ke kterým na jejím území během občanské války došlo. Způsob, jakým se žalobce postavil k interpretaci článku 17 Statutu v průběhu dosud neukončeného řízení, je z hlediska tématu této práce velice zajímavým. Poslední kapitola tak přináší přehled postupu Mezinárodního trestního soudu ve věci Ugandy od zahájení vyšetřování až do současnosti. V důsledku vývoje událostí vyjádřila později Uganda, a to ne jednou, touhu vyřešit situaci na národní úrovni. Otázku, zda je to vůbec možné, poté, co se věci již zabývá Mezinárodní trestní soud, a jaké jsou její další možnosti, zodpovídá druhá polovina této kapitoly.

1. Historie - novodobé dějiny (20. století)

„Musíme bez milosti zabít všechny. Muže, ženy a děti. Nemusíme poslouchat společenské mínění. Vždyť, kdo dnes ještě mluví o zabitých Arménech!“¹ To prohlásil Hitler předtím, než napadl Polsko. Byl si moc dobře vědom toho, jak rychle se na události z roku 1915-1916 zapomnělo. Tehdy bylo mladotureckou vládou Osmanské říše zabito na 1,5 milionu Arménů z celkového počtu 2-2,5 milionu Arménů v říši žijících.² Protože se hlavní viníci u soudu nikdy neobjevili, byli souzeni v nepřítomnosti. Ti, kteří genocidu zorganizovali a řídili, byli odsouzeni k trestu smrti, ale jeho vykonání unikli. Turecko dokonce dodnes existenci genocidy popírá a odmítá ji uznat.³

Krátký, ale za to výstižný příklad toho, k jakým následkům může vést absence aktivního a efektivního boje proti beztrestnosti páchaní zločinů takového rozsahu a závažnosti. Bohužel událost v tehdejší Osmanské říši nebyla v novodobých dějinách jediná. Krátce poté skončila první světová válka a spolu s tím vyvstala snaha o potrestání jejich původců. Podle Versailleské mírové smlouvy měl být trestně stíhán německý císař Vilém II. pro „nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv“,⁴ neboli pro rozpoutání první světové války. Článek 228 výše zmíněné smlouvy pak umožňoval mocnostem, aby před svými vojenskými soudy soudily osoby obviněné z porušení válečného práva. I přes veškerou snahu k dosažení spravedlnosti z důvodu politické neochoty nakonec nedošlo. Nizozemí poskytlo císaři politický azyl a potrestání německých důstojníků bylo pouze částečné.⁵

Zásadní úlohu pro vývoj mezinárodního práva trestního⁶ a institutu individuální trestní odpovědnosti, který neodlučitelně souvisí se spácháním zločinu podle

¹ KURANIAN, A. *První genocida XX. století*. Mezinárodní politika. 2000, č. 3, s. 32.

² Podstatou ideologie bylo přesvědčení, že se všechny turkofonní národy od Střední Asie po Středomoří musí spojit v jeden celek. Podrobněji viz *Ibid.*, s. 32-34.

³ *Ibid.*

⁴ Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919, č. 217/1921 Sb. z. a n., čl. 227.

⁵ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Univerzita Karlova v Praze : Nakladatelství Karolinum, 2002. s. 43. (dále citováno jako MTS a stíhání zločinů podle MP)

⁶ Mezinárodní právo trestní se z mezinárodního práva začíná vyčleňovat po druhé světové válce právě v souvislosti s potřebou řešit trestání jednotlivců, kteří se dopustili zločinů podle mezinárodního práva.

mezinárodního práva⁷, sehrála až druhá světová válka, respektive události a kroky mezinárodního společenství, které bezprostředně po ní navazovaly.

Dne 8. srpna 1945 byla přijata Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropských zemí Osy (tzv. Londýnská charta), která vyjadřovala společnou vůli zejména USA, Velké Británie, Francie a SSSR potrestat všechny válečné zločince, jejichž zločiny nebyly přesně zeměpisně lokalizovány⁸, prostřednictvím řádného a spravedlivého soudního procesu. Součástí této dohody byl Statut Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku (IMT), jenž měl proces zajistit. Tyto právní dokumenty byly přínosem nejen z hlediska procesního, ale vzhledem k formulaci skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva také z hlediska materiálního. Jurisdikce se tedy vztahovala na tři kategorie zločinů: zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Norimberský tribunál došel k závěru, „že zločiny proti mezinárodnímu právu páchají konkrétní lidé, nikoli abstraktní entity, a že pouze potrestáním zodpovědných jednotlivců je možné zajistit vynutitelnost mezinárodního práva“.⁹ Hovoříme o zakotvení a vytvoření pravidel o individuální trestní odpovědnosti v oblasti mezinárodního práva. Na obdobných zásadách byla založena činnost Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ v Tokiu (IMTFE - 1946), který byl ustaven pro potrestání hlavních japonských válečných zločinců.¹⁰

Po skončení studené války se doslova trnem v oku mezinárodního společenství stal ozbrojený konflikt, který probíhal v letech 1991-1995 na území bývalé Jugoslávie. Veškeré hromadné vraždění, etnické čistky a další zločiny páchané na civilním obyvatelstvu vedly nejen k pobouření a frustraci veřejnosti nad neschopností včasné reakce, ale co je důležitější, zmobilizovaly mezinárodní společenství k založení instituce, jejímž úkolem mělo být stíhání osob odpovědných za závažná porušení

⁷ Zločinem podle mezinárodního práva rozumíme chování těch jednotlivců, kteří v postavení státních orgánů (i těch, kteří vystupují jako faktické orgány státu nebo členové povstaleckých hnutí, v jehož zájmu nebo s jehož souhlasem jednají) způsobili, že je jejich chování přičteno státu jako porušení *ius cogens* a poté kvalifikováno jako mezinárodní zločin státu samotného. Tyto zločiny tedy odlišujeme od čistě smluvních trestných činů i od mezinárodních zločinů, kde vystupují v roli odpovědných samotné státy. Trestnost takového chování vyplývá přímo z pravidel obecného mezinárodního práva. Podrobněji viz ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 16-18.

⁸ Kromě toho probíhaly procesy v zemích, kde byly zločiny spáchány.

⁹ Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832>>, [cit. 2011-03-25]

¹⁰ PODLAHOVÁ, V. Zločiny proti lidskosti : Nejvýznamnější události a jejich postih v praxi mezinárodních trestních tribunálů. In *VIII. Studentská vědecká konference mezinárodního práva veřejného : Sborník studentských prací*. č. 37. Univerzita Karlova v Praze : Eva Rozkotová, květen 2007. s. 68-70. (dále citováno jako Zločiny proti lidskosti); ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 44-45.

mezinárodního humanitárního práva, která byla na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 páchána. Touto institucí se stal Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY), který vznikl na základě rezoluce č. 827 Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (dále jen „RB OSN“) ze dne 25. května 1993.¹¹

Netrvalo dlouho a mezinárodní společenství bylo nuceno opět reagovat, tentokrát v souvislosti s událostmi, které nastaly ve Rwandě. V roce 1994 tam během občanské (kmenové) války¹² došlo k masovému vraždění příslušníků kmene Tutsi. Tento konflikt měl za následek více než půl milionu mrtvých a odhaduje se, že až dva miliony uprchlíků. Reakce¹³ RB OSN na tyto ukrutnosti měla za následek zřízení druhého tzv. *ad hoc* tribunálu, a to Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR). Oba výše zmíněné tribunály byly tedy reakcí na specifické události, jež nastaly na konkrétním místě a v konkrétním čase, a jejich statuty i judikatura zaujímají důležité místo v rozvoji materiálních i procesních pravidel mezinárodního práva trestního.¹⁴

Zde bohužel výčet krvavých událostí, ozbrojených konfliktů a hrubého porušování lidských práv nekončí, a tak už pouze na okraj připomínám občanskou válku v Sierra Leone, do které byly hromadně zapojovány děti, násilí na Východním Timoru související s vyhlášením nezávislosti tohoto státu, vyhlazování lidí organizací Rudých Khmerů v Kambodži, etnický konflikt mezi Srby a Albánci v Kosovu, anebo zločiny, které byly páčány za režimu Saddáma Husseina v Iráku. Brzy se tedy ukázalo, že je nutné, aby došlo k doplnění adekvátního institucionálního mechanismu pro stíhání zločinů, které byly v materiálním právu již zakotveny. A protože trestní stíhání těchto zločinů před vnitrostátními soudy bylo povětšinou případů neefektivní možností, vznikly instituce mezinárodní povahy nebo s mezinárodním prvkem¹⁵, které měly za úkol

¹¹ PODLAHOVÁ, V. Zločiny proti lidskosti. op. cit. 10, s. 70-71.; PĚNKAVA, P. *Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii : Základní přehled jeho vzniku, struktury a výsledků jedenáctileté činnosti*. Bulletin advokacie [online]. 2006, č. 6, 10x ročně, s. 41. Dostupné také z WWW: <<http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>>. [cit. 2011-03-28].

¹² Likvidace příslušníků kmene Tutsi byla prováděná extremistickými příslušníky kmene Hutu za podpory prezidentské gardy a vojska. Boje neprobíhaly jen na území Rwandy, ale také v sousedních zemích, kde se snažili utečenci ukrýt.

¹³ *Resolution 955 (1994)*. Security Council United Nations [online]. 8 November 1994. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/ict/english/Resolutions/955e.htm>>. [cit. 2011-05-09].

¹⁴ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit 5., s. 99-102.

¹⁵ Jako příklad lze uvést Zvláštní soud pro Sierra Leone, mimořádné senáty kambodžských soudů pro stíhání zločinů Červených Khmerů, Zvláštní panely pro Východní Timor nebo Irácký zvláštní soud pro zločiny proti lidskosti.

spravedlivé stíhání zajistit¹⁶. Další události konkrétně z afrického kontinentu již byly případem pro stálou soudní instituci Mezinárodního trestního soudu.

¹⁶ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 7.

2. Příprava statutu Mezinárodního trestního soudu¹⁷

Snahy o trestání zločinů podle mezinárodního práva a tedy o efektivní boj proti beztrestnosti nabraly rychlý spád právě ve 20. století, kdy světem otřásalo stále více událostí, které nemohly nechat mezinárodní společenství chladným a nečinným. Hlavními úkoly bylo přesné vymezení protiprávních činů a jejich povahy z hlediska možného postihu a hledání způsobu efektivního nastavení stránky procesní.¹⁸ Určité výsledky v boji proti beztrestnosti přinesly výše zmíněné vznikající soudní instituce. Jejich působnost byla ale omezená, a tak vize stálého soudního mezinárodního orgánu, který by byl schopen reagovat systémově, nezapadla prachem, ale byla postupnými kroky naplňována.

Již v meziválečném období bylo ze stran některých nevládních organizací vypracováno několik návrhů na zřízení mezinárodního trestního soudu. Počítala s ním i Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu, která doplňovala Úmluvu o přecházení a potlačování terorismu přijatou v roce 1937 v rámci Společnosti národů. Ani jedna z nich však nezískala potřebný počet ratifikací, a proto nikdy nevstoupila v platnost. Po druhé světové válce, a tedy po prvních skutečně fungujících mezinárodních vojenských tribunálech¹⁹, se stálým soudem počítala Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (1948)²⁰. Konkrétně její článek VI, jenž vychází z toho, že by se proces konal před kompetentním orgánem státu, na jehož území byl čin spáchán, nebo před mezinárodním trestním tribunálem s odpovídající soudní pravomocí. V rezoluci, kterou byla tato úmluva schválena, pověřilo Valné shromáždění OSN (dále jen „VS OSN“) Komisi pro mezinárodní právo (dále jen „ILC“) přípravou statutu budoucího mezinárodního trestního soudu.²¹

V následujících letech probíhala v ILC rozprava o kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti a o založení mezinárodního trestního soudu. Ačkoliv bylo vypracováno několik návrhů statutu, VS OSN se rozhodlo jeho schvalování odložit do doby, než

¹⁷ Dále jen „MTS“ nebo „Soud“.

¹⁸ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 113.

¹⁹ Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku a Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ v Tokiu.

²⁰ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 113-115.

²¹ SCHABAS, W. A.. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. s. 8.; Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832>>. op. cit. 9, [cit. 2011-03-29].

bude definován zločin agrese.²² Poměry v době studené války příliš neumožňovaly dosáhnout pokroku²³ a ke změnám tedy došlo později.²⁴

Konec studené války je spjatý s posílením diskuzí na téma stálého mezinárodního trestního soudu. Motivací bylo hned několik. V prosinci roku 1989 se na OSN obrací Trinidad a Tobago s žádostí o pomoc při řešení problémů s pašováním drog na jejich území.²⁵ Později na sebe poutá pozornost situace v Jugoslávii a ve Rwandě. VS OSN tedy vyzvalo ILC, aby znovu zahájila práci na přípravě mezinárodního trestního soudu.²⁶ Komise pracovala velice rychle a již v roce 1994 předložila VS OSN návrh statutu k diskuzi. To následně ustanovilo *ad hoc* výbor²⁷ pro jeho založení. Po roce práce byl na návrh tohoto výboru vytvořen Přípravný výbor²⁸, jehož hlavním úkolem bylo zformulovat podrobný a všeobecně přijatelný návrh, který měl být předložen diplomatické konferenci k projednání.²⁹

Diplomatická konference se konala v Římě v roce 1998. Mělo se na ní rozhodovat o skutečné, finální podobě nově vznikající instituce a vzhledem k rozdílným postojům některých států ke specifickým otázkám, jako např. rozsah jurisdikce, postavení žalobce nebo neustrannost soudu, nebylo toto jednání zrovna procházka „růžovým sadem“. Činnost nového subjektu mezinárodního práva představovala pro státy možnou restrikcí jejich suverenity, což vysvětluje, proč právě dohoda na formě vztahu mezinárodní jurisdikce k vnitrostátním soudům (vyjednání komplementárního režimu), hrálo klíčovou roli na cestě za úspěchem. Toho bylo dosaženo dne 17. července 1998, kdy byl Římský statut (dále jen „Statut“), jakožto mnohostranná smlouva, přijat. MTS svou činnost *de facto* zahájil počátkem roku 2003, neboť potřebného počtu ratifikací pro vstup Statutu v platnost bylo dosaženo již dne 1. července 2002.³⁰ Přestože Česká republika smlouvu podepsala už dne 13. dubna 1999, k ratifikaci přistoupila jako poslední ze zemí Evropské unie. Statut byl ratifikován

²² Ibid. (WWW)

²³ Návrh Kodexu o zločinech proti míru a bezpečnosti (1991) byl také přijat až po skončení studené války.

²⁴ TÜRK, D. *Základy mezinárodního práva*. 1. Vydání. Beroun : Eva Roztoková, 2010. s. 155.

²⁵ Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832>>, op. cit. 9, [cit. 2011-03-29]

²⁶ Ibid.

²⁷ The *Ad Hoc* Committee.

²⁸ The Preparatory Committee nebo PrepCom.

²⁹ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 117.

³⁰ Ibid. s. 118-119.

prezidentem republiky dne 8. července 2009 a v platnost pro Českou republiku vstoupil dne 1. října 2009.³¹

³¹ Dostupné z WWW: <<http://www.cervenykriz.eu/cz/mezinarsoud.aspx>>. [cit. 2011-04-10].

3. Stručná charakteristika MTS³²

MTS je nadán mezinárodněprávní subjektivitou, ve vztahu k národním trestním jurisdikcím uplatňuje komplementární režim, a jak už bylo řečeno výše, je stálou soudní institucí na poli mezinárodního práva, která vznikla na základě mnohostranné smlouvy s názvem Římský statut. Sídli v Haagu a ve skutečnosti je tvořen několika orgány, mezi něž patří předsednictvo, jednotlivé senáty (přípravný, projednací a odvolací), žalobce se svým úřadem a kancelář.

K tomu, aby mohl Soud začít pracovat, bylo potřeba schválit rozpočet pro první finanční rok, jmenovat prvních 18 soudců, zvolit hlavního žalobce³³ a přijmout několik dalších právních instrumentů. Všechny tyto úkoly náležely Shromáždění smluvních stran, ustavenému Statutem, ve kterém má každá smluvní strana jeden hlas. Výdaje Soudu a Shromáždění smluvních stran se hradí z vyměřených příspěvků smluvních stran a prostředků poskytnutých OSN se souhlasem VS OSN, zejména pokud jde o výdaje vzniklé v souvislosti se zahájením činnosti Soudu z podnětu RB OSN. Mezi nejdůležitější dokumenty³⁴, které byly následně vypracovány, patří Elements of Crimes (Znaky skutkové podstaty zločinů – konkretizují materiální právo, které má Soud aplikovat) a Rules of Procedure and Evidence (Procesní řád a pravidla důkazního řízení – doplňuje a upřesňuje procesní ustanovení Statutu).³⁵

Podnět k zahájení řízení před Soudem může dát smluvní strana, RB OSN nebo může být vyšetřování zahájeno z vlastní iniciativy žalobce. Aby bylo v řízení dosaženo spravedlivého procesu, upravuje Statut obecné zásady trestního práva, mezi které mimo jiné patří zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, in dubio pro reo*, nepromlčitelnost zločinů nebo například zákaz retroaktivity. Proti rozhodnutí Soudu o zproštění nebo rozhodnutí o vině či rozhodnutí o trestu lze podat odvolání. Odvolací senát rozsudek nebo výrok zruší, změní nebo nařídí nové projednání věci jiným projednacím senátem. Kromě peněžitého trestu a trestu propadnutí majetku získaného

³² Zdrojem informací pro tuto kapitolu je Statut, není-li stanoveno jinak. Viz *The Rome Statute of the International Criminal Court* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>>. [cit. 2011-04-11]. Český překlad uveřejněn ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 84/2009.

³³ Prvním žalobcem Soudu se stal Argentinec Luis Moreno-Ocampo.

³⁴ Mezi další patří dohoda o vztazích mezi Soudem a OSN, základní zásady dohody o sídle, která bude sjednána mezi Soudem a hostitelskou zemí, finanční pravidla, dohoda o výsadách a imunitách Soudu a jednací řád Shromáždění smluvních stran. Viz ŠTURMA, P. *K mezinárodnímu trestnímu soudnictví na začátku 21. století*. Mezinárodní politika. 2001, č. 6, s. 9.

³⁵ Ibid.

trestnou činností, může Soud odsouzenému uložit trest odnětí svobody (až do 30 let) nebo trest odnětí svobody na doživotí.

3.1 Jurisdikce³⁶ Soudu

V souvislosti s pojmem jurisdikce je nutné mít na paměti, že tomuto výrazu odpovídají v české právní terminologii dva významy, a to vzájemně odlišné. Ten první vyjadřuje pravomoc, tedy okruh oprávnění, jimiž Soud ve své soudní činnosti disponuje, načež druhým významem slova jurisdikce je příslušnost, která vymezuje okruh situací, kterými se může Soud v rámci své pravomoci zabývat. Otázka příslušnosti je zkoumána již v první fázi činnosti Soudu.³⁷

Věcná příslušnost Soudu je omezena na zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese. Podle článku 5 Statutu jde o ty „nejzávažnější zločiny, kterými je dotčena mezinárodní společnost jako celek.“ Chybějící definice zločinu agrese ve Statutu, na které se státy nemohly dlouho shodnout, byla přijata na Revizní konferenci Římského statutu MTS v Kampale (Ugandě) v červnu 2010.³⁸ Časová působnost je omezena z jedné strany, a to datem 1. července 2002. Pokud by byl zločin spáchán dříve, nebude Soud oprávněn k jeho stíhání. Za předpokladu, že se stát stane smluvní stranou Statutu až po jeho vstupu v platnost, je časová příslušnost Soudu omezena pouze na činy spáchané poté, co pro něj Statut začal platit.³⁹

Co se týče teritoriální a personální příslušnosti, Soud se zabývá pouze individuální trestní odpovědností, a to občanů (musí dovršit osmnáctý rok věku, případná veřejná funkce není zohledňována) smluvních stran nebo těch, kteří se protiprávního jednání dopustí na území některé smluvní strany. Jak už bylo výše sděleno, Soud vykonává svou pravomoc v rámci komplementárního režimu. Činí tak nejen ve vztahu ke smluvním stranám Statutu, ale i ve vztahu ke státům, jež uznají jeho pravomoc ke stíhání konkrétního zločinu (*ad hoc*) ve zvláštním prohlášení. V poslední

³⁶ Její komplementární povaha bude podrobně rozpracována v 6. kapitole.

³⁷ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze : Vodnář, 2009. s. 14.

³⁸ MTS nemůže tento zločin stíhat dříve, než uběhne rok od chvíle, kdy tuto definici zločinu agrese ratifikuje 30 států. K tomu všemu musí tuto změnu Statutu ještě jednou potvrdit smluvní strany po 1. 1. 2017. Viz BÍLKOVÁ, V. *Z Říma do Kampaly a kam dále?* Mezinárodní politika. 2010, č. 8, s. 38.

³⁹ Viz článek 11 odst. 2 Statutu. op. cit. 32.

řadě o ni může požádat, respektive ji určit, RB OSN, což uplatnila v případě Dárfúru a Libye.⁴⁰

3.2 Kauzy

Od zahájení činnosti Soudu obdržel úřad žalobce mnoho informací o údajných zločinech, ke kterým mělo dojít během různých konfliktů ve světě (Afganistán, Kolumbie, Nigérie, Súdán, Uganda, okupované území Palestiny, Korejská republika, Irák, Venezuela atd.).⁴¹ V současné době se žalobce, po analýze všech dostupných zdrojů (informací od jednotlivců nebo skupin, mezivládních nebo nevládních organizací, států atd.), zabývá případy, které vyvstaly ze šesti vyšetřovaných situací.

Tři vyšetřování byla zahájena v souladu s článkem 13 písm. a) Statutu (podnět k němu dala smluvní strana – Uganda, Demokratická republika Kongo, Středoafriká republika), dvě byla zahájena poté, co oznámení o situaci podala žalobci RB OSN (Súdán, Libye) a u jednoho využil žalobce svého práva zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy (Keňa).⁴²

Dne 23. června 2011 požádal žalobce o povolení k zahájení vyšetřování situace na Pobřeží slonoviny kvůli válečným zločinům a zločinům proti lidskosti. Pokud tuto autorizaci obdrží, bude to úplně poprvé, co bude zahájeno vyšetřování ve státě, který není smluvní stranou Statutu a akceptoval jurisdikci Soudu ve zvláštním prohlášení.⁴³

⁴⁰ TÚRK, D. op. cit. 23, s. 157-158.

⁴¹ Dostupné z WWW: <<http://www.coalitionfortheicc.org/?mod=casesituations>>. [cit. 2011-06-30].

⁴² Ibid.

⁴³ Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/structure%20of%20the%20court/office%20of%20the%20prosecutor/reports%20and%20statements/statement/cote%20d'ivoire_%20icc%20prosecutor%20ready%20to%20request%20judges%20for%20authorization%20to%20open%20an%20investigation>. [cit. 2011-07-11].

4. Možné vzťahy mezinárodnej a národnej trestnej jurisdikcie

Po dlhú dobu existoval postih zločinu podľa mezinárodného práva len na vnútroštátnej úrovni⁴⁴, čo sa ukázalo ako nedostatočné, pretože ne vždy bol štát ochotný alebo schopný viesť s pachateľom spravodlivý súdny proces. Vôľou mezinárodného spoločenstva efektívne proti beztrestnosti bojovať vedľa k prosazovaniu mezinárodného stíhania zločinců, ktorí sa dopustili spáchania tých najzávažnejších zločinů. Vedľa národnej trestnej jurisdikcie neboli právomoci štátnych orgánů príslušného štátu viesť vyšetrovanie a stíhať pachateľa sa teda objavila a začala fungovať mezinárodná trestná jurisdikcia. Už z názvu kapitoly vyplýva, že vzťahy medzi týmito jurisdikciami môžu mať rôznu formu.

Jo Stigen⁴⁵ vo svojej knihe *The relationship between the International Criminal Court and national jurisdictions*⁴⁶ hovorí o mezinárodnej jurisdikcii obligatornej (compulsory), fakultatívnej (optional) a zmiešanej (mixed). Štáty sa musia podvoliť⁴⁷ mezinárodnej trestnej jurisdikcii v prípadoch, keď je založená RB OSN alebo vyplýva-li jejich povinnosť zo zmluvy, v ktorej vystupujú ako zmluvná strana a ktorá túto obligatornú jurisdikciu zakladá (viz Statút). Vyjadrí-li teda štát svojím prejavom vôľu súhlasu byť mezinárodnou zmlouvou väzán, musí sa mezinárodnej jurisdikcii následne podrobiť. Vyžaduje-li zakladajúca zmlouva k založeniu konkrétnej jurisdikcie ešte ďalší špecifický prejav vôľy, čímž je príslušnosť súdu v danom prípade akceptovaná, jedná sa o fakultatívnu jurisdikciu (viz návrh statutu mezinárodného trestného súdu predstavený ILC v roku 1953), ktorá je aplikovaná prípad od prípadu na základe jej *ad hoc* akceptácie zmluvnými stranami.⁴⁸ Zmiešaná podoba spočíva v aplikácii obligatornej jurisdikcie na jeden alebo viac *core* zločinů, zatiaľ čo na ostatné sa použije jurisdikcia fakultatívna (viz návrh statutu mezinárodného trestného súdu vypracovaný v roku 1994).

⁴⁴ ŠTURMA, P. Princíp komplementarity a spoušťačiaci mechanizmus Mezinárodného trestného súdu. In *Mezinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia : zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislava 27. september 2006*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2007. s. 22.

⁴⁵ Jo Stigen je v súčasnosti „Assistant Professor“ na Univerzite v Oslo (Právnická fakulta). V minulosti pôsobil ako právny poradca na právnom oddelení Ministerstva spravodlivosti a advokát.

⁴⁶ Leiden. Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. xii. 533 s. ISBN 978-90-04-16909-8.

⁴⁷ Z minulosti známe príklady (Mezinárodné vojenské tribunály v Norimberku a v Tokiu), keď sa štáty museli podvoliť mezinárodnej jurisdikcii, keď bola založená víťazi vojny, pretože nemohli fakticky inou možnosťou (šlo o záležitosť skôr politickú).

⁴⁸ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodné právo verejné : jeho obecná časť a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*, 5. podstatne upravené a doplnené vydání. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2008. s. 294.

Ve vztahu k tématu diplomové práce mě bude více zajímat podrobnější rozbor členění mezinárodní jurisdikce na výlučnou (exclusive) a konkurující (concurrent).⁴⁹

4.1 Výlučná mezinárodní jurisdikce

V tomto případě k žádné kolizi jurisdikcí nedochází, neboť stát ji vykonává pouze nad těmi trestnými činy, které nespádají do jurisdikce mezinárodní a naopak. Typickým představitelem tohoto vztahu jsou Mezinárodní vojenské tribunály v Norimberku a Tokiu. Vzhledem k tomu, že před jejich vznikem existovala pouze výlučná národní jurisdikce, reprezentovala v té době obligatorní, výlučná mezinárodní jurisdikce určitý extrém.⁵⁰

Zakládající dokumenty obou institucí jurisdikci vůči vnitrostátním soudům výslovně nevymezovaly. Nutno podotknout, že i kvůli faktické autoritě, které se okupační správa v Německu a Japonsku těšila, to nebylo nutné.⁵¹ Podle tzv. Londýnské charty ze dne 8. 8. 1945 měla před tribunálem probíhat pouze „řízení s hlavními válečnými zločinci, jejichž zločiny nebylo možné geograficky umístit, a kteří měli být potrestáni společným rozhodnutím spojeneckých vlád“⁵². Ostatní řízení probíhala před soudy vnitrostátními. Pokud Norimberský tribunál prohlásil skupinu nebo organizaci za zločinnou, mohl každý signatářský stát stíhat její členy pro toto členství před svými soudy s tím, že zločinná povaha již nemohla být zpochybnována.⁵³

Mezinárodní smlouva i vyhlášení vrchního velitele USA v Japonsku MacArthura téměř shodně uváděly, že „výkonu jurisdikce jakéhokoliv již ustaveného (nebo v budoucnu zamyšleného) státního nebo okupačního soudu pro stíhání válečných zločinců, ať už na daném území (tedy na území Německa nebo Japonska), nebo na území Spojenců, nebude bráněno.“⁵⁴ Kromě této zmínky podrobnější úpravu o vztahu k národním jurisdikcím nenalezneme. V souvislosti s takto jednostranně nastavenou

⁴⁹ STIGEN, J. *The relationship between the International Criminal Court and national jurisdictions: The Principle of Complementarity*. Leiden. Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. s. 5. (dále citováno jako The Principle of Complementarity)

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 22.

⁵² *London Agreement of August 8th 1945* [online]. preambule a článek 1. Dostupné z WWW: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp>>. [cit. 2011-04-22].

⁵³ *Charter of the International Military Tribunal* [online]. článek 10. Dostupné z WWW: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>. [cit. 2011-04-22].

⁵⁴ *London Agreement of August 8th 1945*. op. cit. 52, článek 6.; *Special Proclamation : Establishment of the International Military Tribunal for the Far East* [online]. článek 3. In KOBORI, K. *The Tokyo trials : The unheard defense*. Japan : Kodansha Ltd. Tokyo. Dostupné z WWW: <http://www.sdh-fact.com/CL02_1/66_S4.pdf>. [cit. 2011-04-22].

dělenou jurisdikcí se často hovoří spíše o výkonu práva vítězů nad poraženými než o skutečném mezinárodním trestním soudnictví.⁵⁵ Na druhou stranu po zkušenostech s pouze částečným potrestáním pachatelů válečných zločinů po první světové válce v důsledku politické nevole je otázkou, zda by byl jiný způsob řešení tehdejší situace efektivní.

4.2 Konkurenční mezinárodní jurisdikce

Je-li ve vztahu k trestným činům kompetentní jak mezinárodní instituce, tak stát, situace se komplikuje, neboť vyvstává potřeba určitého mechanismu, jenž bude odpovídat na otázku, která jurisdikce bude v daném případě převažovat. Tento typ dělíme ještě na dvě skupiny - primární a komplementární jurisdikce. Má-li bez ohledu na schopnost nebo vůli státu přednost mezinárodní jurisdikce, hovoříme o ní jako o primární. Mezinárodní komplementarita, tak jak ji známe ze Statutu, zahrnuje podmíněnou přednost národní jurisdikce. Aby tedy stát předešel té mezinárodní, musí splnit určitá kritéria nebo standard, který mechanismus rozlišení předpokládá.⁵⁶

4.2.1 Primární mezinárodní jurisdikce

V roce 1993 a 1994 uplatnila RB OSN, na základě kapitoly VII Charty OSN, svou sankční pravomoc a rezolucemi zřídila ICTY a ICTR. Cílem bylo řešení konfliktů na území bývalé Jugoslávie a Rwandy.

Statuty ICTY a ICTR byly prvními mezinárodními instrumenty, které upravovaly vztah mezi mezinárodní a vnitrostátní trestní jurisdikcí výslovně.⁵⁷ Oba dokumenty hovoří o konkurenční, tj. o souběžné jurisdikci národních soudů s tribunálem s tím, že ten „*bude mít nad národními soudy primát. Tribunál může v kterémkoliv stádiu řízení formálně požádat národní soudy, aby se v souladu se Statutem a Procesním řádem a pravidly důkazního řízení podřídily jeho kompetenci.*“⁵⁸ ICTY tuto možnost využil hned v jednom z prvních řízení, ve kterém požádal

⁵⁵ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 114.

⁵⁶ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 5.

⁵⁷ Ibid. s. 41.

⁵⁸ *Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* [online]. článek 9 odst. 2. Dostupné z WWW: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>. [cit. 2011-04-25].; *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* [online]. článek 8 odst. 2. Dostupné z WWW: <<http://69.94.11.53/ENGLISH/basicdocs/statute.html>>. [cit. 2011-04-25].

Německou spolkovou republiku o vydání obžalovaného D. Tadiće.⁵⁹ Žalobce může Soud o uplatnění této možnosti požádat za podmínek, které Procesní řád a pravidla důkazního řízení upravují. Ty se u jednotlivých tribunálů liší. Žalobce ICTY bude zkoumat, zda jsou přítomná kritéria totožná s těmi, jež se berou v potaz v případě principu *ne bis in idem* (viz níže), nebo zda jde o „záležitost zahrnující nebo úzce související s faktickými nebo právními otázkami, jež by mohly vést k vyšetřování nebo stíhání před tribunálem“ (což je hodně široké vymezení, které potvrzuje primát tribunálu).⁶⁰ V případě ICTR posoudí žalobce „závažnost protiprávního jednání, status obžalovaného v čase údajného protiprávního jednání a obecnou důležitost právních otázek případu“.⁶¹

V návaznosti na existenci své nadřazené role má tribunál taktéž právo rozhodnout o svěření řízení národnímu soudu.⁶² Princip *ne bis in idem*⁶³, který je v obou statutech shodně upraven, přednost tribunálů potvrzuje. Osoba, která byla tribunálem odsouzena, již nemůže být postavena před soud vnitrostátní, zatímco tribunály za určitých okolností trestní stíhání ve stejné věci zahájit mohou. Jedná se o situace, kdy jednání osoby stíhané před národním soudem bylo charakterizováno jako „běžný trestný čin“ nebo kdy řízení před vnitrostátním soudem nesplňovalo náležitosti jako nestrannost nebo nezávislost. Také sem patří řízení nevedená pečlivě nebo s cílem chránit dotčenou osobu proti mezinárodní trestní odpovědnosti.

V případě bývalé Jugoslávie čelila RB OSN neochotě vyšetřovat a efektivně stíhat ty, kteří byli odpovědní za mezinárodní zločiny. Zájmem mezinárodního společenství bylo, aby řízení před národními soudy nebyla pokusem ochránit jednotlivce od jurisdikce ICTY. Obecně panovala obava před nespravedlivým vyšetřováním a stíháním hlavně těch podezřelých, kteří byli vysoce postavenými osobami jako např. tehdejší hlava státu Slobodan Milošević, prezident Republiky

⁵⁹ Žádost byla přednesena dne 8. listopadu 1994 a k jeho předání došlo následně v dubnu roku 1995. Viz PĚNKAVA, P. op. cit. 11, s. 41.

⁶⁰ *Rules of Procedure and Evidence ICTY* [online]. pravidlo 9. Dostupné z WWW: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev45_en.pdf>. [cit. 2011-06-16].

⁶¹ *Rules of Procedure and Evidence ICTR* [online]. pravidlo 9. Dostupné z WWW: <<http://www.unict.org/Portals/0/English/Legal/ROP/100209.pdf>>. [cit. 2011-06-16].

⁶² PĚNKAVA, P. op. cit. 11, s. 41.

⁶³ *Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*. článek 10. op. cit. 58.; *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda*. článek 9. op. cit. 58.

Srbské Radovan Karadžić nebo bosensko-srbský armádní velitel Ratko Mladić.⁶⁴ Ve Rwandě hrála důležitou roli zase neschopnost soudního systému stíhat odpovědné osoby. Po přijetí zákona o genocidě byla zahájena řada soudních řízení. Vzhledem k jejich velkému počtu, nedostatku státních žalobců a soudců bylo potřeba soudnímu systému ulevit. Stalo se tak rozdělením podezřelých do kategorií podle závažnosti zločinů, z nichž pouze tou první se zabývaly soudy.⁶⁵ Rozhodnutí se pro přednost mezinárodní jurisdikce tak v obou případech představovalo logický důsledek těchto skutečností.⁶⁶

4.2.2 Komplementární mezinárodní jurisdikce

Komplementární model byl zvolen pro MTS. Jedná se o doplňkovou jurisdikci ve vztahu k vnitrostátním soudům těch států, které se staly smluvní stranou Římského statutu a jsou kompetentní ke stíhání stejných zločinů jako MTS.⁶⁷ Už v Preambuli zakládajícího dokumentu MTS se zdůrazňuje: „*Mezinárodní trestní soud ustavený podle tohoto Statutu bude komplementární vůči národním trestním jurisdikcím,...*“. I když má v tomto modelu stát přednost, nesmíme na komplementaritu pohlížet jako na protiklad zásady přednosti mezinárodní jurisdikce.⁶⁸ Stíhání zločinů vymezených ve Statutu je sice primárně věcí kompetentního státu, nicméně pokud stát není schopen nebo ochoten příslušný závazek vyplývající mezinárodního práva dodržet, aktivuje se obligatorně jurisdikce MTS, tedy jurisdikce mezinárodní.

Princip komplementarity se uplatní, i pokud stát na základě zvláštního prohlášení vysloví souhlas s výkonem jurisdikce MTS vůči konkrétnímu případu nebo situaci (tzv. *ad hoc*). Otázkou je, jak bude Soud postupovat, předloží-li mu situaci k vyšetřování RB OSN. Podle článku 13 písm. b) Statutu „*může Soud vykonávat jurisdikci vůči zločinům v článku 5 v souladu s ustaveními, pokud oznámení o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán takový zločin či zločiny podala žalobci Rada bezpečnosti v souladu s kapitolou VII Charty OSN*“. Žalobci tak může být předložena

⁶⁴ Ještě dnes část Srbů považuje tyto osoby za národní hrdiny.

⁶⁵ Ostatní kategorie se dostaly do pravomoci tradičních lidových soudů. Viz PEŠKOVÁ, M. *Vznik, vývoj a jurisdikce mezinárodních trestních tribunálů*. Praha, 2007. diplomová práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Pavel Šturma. s. 17-18.

⁶⁶ CASSESE, A.; GAETA P.; JONES, J.R.W.D. *The Rome Statute of the International Criminal Court : a commentary*. Vol. I. Oxford : Oxford University Press, 2002. s. 668-669.

⁶⁷ ŠTURMA, P., *Princip komplementarity a spouštěcí mechanismus Mezinárodního trestního soudu*. op. cit. 44, s. 24.

⁶⁸ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 5.

situace, která se bude vztahovat na zločiny, jež byly spáchány občanem a na území státu, který není smluvní stranou Statutu. Prolomí se tím v daném případě komplementární přístup MTS vůči národní jurisdikci? Římský statut počítá s tím, že i na situaci, kterou mu RB OSN postoupí, bude princip komplementarity aplikován. Článek 17 Statutu upravující kritéria přípustnosti věci, prostřednictvím nichž se princip komplementarity uplatňuje, ve svém úvodu odkazuje na preambuli a článek 1 Statutu a dále nijak nerozlišuje jejich aplikaci na situaci (případ) podle způsobu zahájení činnosti Soudu. Také článek 53 Statutu po žalobci požaduje, aby v souvislosti s rozhodováním o zahájení řízení zvážil i přípustnost věci, a to i tehdy, je-li situace nebo případ postoupen RB OSN. Přestože se úprava předběžného rozhodnutí o přípustnosti (článek 18 Statutu) na oznámení o situaci RB OSN nevztahuje, *a contrario* se vychází z toho, že se ostatní články, které přípustnost věci upravují a svou působnost vůči postoupením RB OSN nevyklučují, budou aplikovat na všechny případy shodně.⁶⁹ V praxi Soud zahájil svou činnost tímto způsobem dvakrát, a to v případě Dárfúru a Libye. Poté, co žalobce přijal rezoluci RB OSN týkající se Dárfúru, oznámil, že než ve věci zahájí vyšetřování, musí v souladu se Statutem posoudit věc z hlediska přípustnosti a zločinů, které do ní spadají.⁷⁰ Tento přístup podporuje i fakt, že ani ILC, *ad hoc* výbor nebo Přípravný výbor ve svých diskuzích nenavrhovaly, aby se tato kritéria na postoupení situace RB OSN neaplikovala.⁷¹

Zatímco na otázku aplikace kritérií přípustnosti věci Statut odpověď dává, nečiní tak v případě otázky, zda by mohla být komplementarita nahrazena přednostní mezinárodní jurisdikcí.⁷² Podle Šturmy je možné, aby RB OSN zároveň rozhodla o založení přednostní pravomoci MTS vůči příslušnému státu pro konkrétní případ. „V takovém případě lze tedy přirovnat MTS k analogii mezinárodních trestních tribunálů OSN, s tím rozdílem, že není vytvořen *ad hoc* po vzniku krizové situace, ale je zde předem „v pohotovosti“.“⁷³ Stigenův názor, jenž sdílím, se opírá o fakt, že Soudu výkon primární jurisdikce nařídít nelze. Pokud chce RB OSN činnosti MTS využít,

⁶⁹ Ibid., s. 238

⁷⁰ ICC-OTP. *Statement : Security Council refers situation in Darfur to ICC Prosecutor* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/2005/security%20council%20refers%20situation%20in%20darfur%20to%20icc%20prosecutor?lan=en-GB>. [cit. 2011-04-30].

⁷¹ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 239.

⁷² Ibid. s. 240.

⁷³ ŠTURMA, P. *MTS a stíhání zločinů podle MP*. op. cit. 5, s. 143.

musí akceptovat komplementární režim v tom smyslu, že nemůže Soud nutit, aby ve vztahu k národním soudům vykonával jurisdikci primární.⁷⁴ Každopádně pokud by RB OSN chtěla nebo potřebovala využít primární jurisdikce nějakého *ad hoc* tribunálu, má právo takový ustanovit, což učinila v případě ICTY nebo ICTR. V souvislosti s Dárfúrem a Libyí ještě nutno zmínit, že RB OSN v rezolucích ani nezamýšlela Soud vybavit primární jurisdikcí.⁷⁵

4.3 Soudobé *ad hoc* tribunály⁷⁶

Vzhledem k tomu, že řadou ozbrojených konfliktů a hrubého porušování lidských práv, ke kterým ve světě na přelomu 20. a 21. století docházelo, se MTS v souladu se zásadou zákazu retroaktivity nemohl zabývat, vyústil zájem mezinárodního společenství na stíhání pachatelů ve zřizování *ad hoc* trestních tribunálů. Důvod, proč jsem zařadila tzv. hybridní a smíšené tribunály do samostatné kapitoly, je jejich nižší míra internacionalizace ve srovnání s výše uvedenými institucemi. Nejde o čisté mezinárodní tribunály vytvořené rezolucemi RB OSN v rámci výkonu donucovacích pravomocí jako ICTY nebo ICTR, ani o subjekt mezinárodního práva, kterým je MTS. Jejich právní základ je většinou odvozen z nástroje vnitrostátní povahy a představuje výsledek konsenzu mezi OSN a státy, na jejichž území tribunály vznikaly. Dané státy se podílejí na jejich složení a dosazení soudci aplikují jak právo vnitrostátní, tak mezinárodní, neboť příslušnost těchto tribunálů zahrnující i některé trestné činy podle práva toho kterého státu bývá širší než příslušnost tribunálů mezinárodních.⁷⁷ Žádný z *ad hoc* tribunálů nereprezentuje nějaký vzor, a proto se ve spoustě dalších aspektů liší.

Zvláštní soud pro Sierra Leone, který vznikl na základě dvoustranné mezinárodní dohody⁷⁸ mezi OSN a vládou Sierra Leone, představuje *ad hoc* tribunál

⁷⁴ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 242.

⁷⁵ *Resolution 1593 (2005)*. Security Council United Nations [online]. 31 March 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.iccnw.org/documents/SC1593.31March05.pdf>>. [cit. 2011-04-30].; *Resolution 1970 (2011)*. Security Council United Nations [online]. 26 February 2011. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/2B57BBA2-07D9-4C35-B45E-EED275080E87/0/N1124558.pdf>>. [cit. 2011-07-12].

⁷⁶ V této kapitole nejde o úplný výčet existujících *ad hoc* mezinárodních tribunálů. Účelně byly vybrány pouze ty, do jejichž jurisdikce spadají mimo jiné i zločiny podle MP. Jako příklad dalšího mezinárodního trestního tribunálu lze uvést Zvláštní tribunál pro Libanon, který je určen ke stíhání teroristických činů.

⁷⁷ MALENOVSKÝ, J. op. cit. 48, s. 284-285, 287.

⁷⁸ Nevýhodou tohoto právního základu je, že nezakládá třetím státům povinnost s tribunálem spolupracovat, což se projevilo v případě bývalého liberijského prezidenta Charlese Taylora, kterému poskytla Nigérie azyl a odmítala ho vydat.

s nejvíce mezinárodními prvky⁷⁹ a vůči národním soudům uplatňuje primární konkurenční jurisdikci⁸⁰ podobně jako ICTY nebo ICTR. V praxi to znamená, že může kdykoliv formálně požádat vnitrostátní soudy, aby se podřídily jeho jurisdikci. Princip *ne bis in idem* je upraven stejně jako u výše zmíněných tribunálů. Na rozdíl od nich ale Zvláštní soud pro Sierra Leone disponuje širší věcnou příslušností, do které nespádají pouze zločiny podle mezinárodního práva (zločiny proti lidskosti, porušení článku společného Ženevským úmluvám (1949) a Dodatkového protokolu II (1977)), ke kterým došlo na území státu ode dne 30. listopadu 1996, ale i vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a trestné činy podle práva Sierra Leone. Zajímavé je, že se ve statutu objevují i prvky komplementarity. Článek 1 v odst. 2 hovoří o tom, že „*jakýkoliv přestupek člena mírové mise, nebo jejich pracovníků působících na území Sierra Leone v souladu se Statutem Mírové smlouvy uzavřené a platné mezi OSN a vládou Sierra Leone (...) bude spadat do primární jurisdikce vysílajícího státu.*“ Znění odst. 3 připomíná článek 17 Statutu. „*V případě, že je vysílající stát neochoten nebo neschopen skutečně vést vyšetřování nebo stíhání, může soud, pokud je k tomu oprávněn RB OSN, na návrh jakéhokoliv státu, vykonat jurisdikci nad touto osobou.*“ Vzhledem k tomu, že rozhodování o neochotě nebo neschopnosti není svěřeno Zvláštnímu soudu, ale RB OSN, je jeho postavení výrazně slabší než pozice MTS v dané věci.

Mimořádné senáty u soudů Kambodže pro stíhání zločinů spáchaných v době vlády Rudých Khmerů byly zřízeny vnitrostátním zákonem (později došlo na základě dohody s OSN k jeho změně, resp. doplnění).⁸¹ Mezinárodní prvek nalezneme i ve složení žalobců. Senáty jsou příslušné k rozhodování o zločinech a závažných porušeních kambodžského trestního práva, mezinárodního humanitárního práva a obyčeje a mezinárodních úmluv, které Kambodža uznala. Tyto činy musely být spáchány hlavními představiteli tehdejší vlády ve vymezeném časovém pásmu (od 17. dubna 1975 do 6. ledna 1979).⁸² Na rozdíl od Zvláštního soudu pro Sierra Leone nestojí

⁷⁹ Podle některých se dokonce ještě může řadit k mezinárodním tribunálům. Viz ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 25.

⁸⁰ *Statute of the Special Court for Sierra Leone* [online]. článek 8. Dostupné z WWW: <<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=uClnd1MJeEw%3d&tabid=176>>. [cit. 2011-05-02].

⁸¹ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 27.

⁸² *Law On The Establishment Of Extraordinary Chambers In The Courts Of Cambodia For The Prosecution Of Crimes Committed During The Period Of Democratic Kampuchea* [online]. článek 1. Dostupné

z WWW:<http://www.cambodiatribunal.org/CTM/Domestic_Cambodian_Law_as_amended_27_Oct_20

tyto senáty mimo soudní systém Kambodže (jsou vnitrostátními orgány s mezinárodními prvky) a jejich zakládající dokument vztah k ostatním soudům neupravuje. Nabízí se otázka,⁸³ zda budou jurisdikci sdílet s ostatními soudy kambodžského soudního systému. Domnívám se, že důvodem jejich vzniku nebylo nastavení konkurenčního systému, ale spíše oddělení jurisdikcí za účelem efektivního stíhání pachatelů. Tuto tezi možná podpoří i fakt, že se zákon upravující vznik těchto senátů ani nezabývá řešením otázky dvojího stíhání té samé věci.

Nepokoje po vyhlášení nezávislosti Východního Timoru si k uklidnění situace vyžádaly přítomnost mezinárodních sil. RB OSN zřídila na území Přečasnou správu (UNTAET), jejímž cílem bylo vytvořit fungující soudní systém. Stalo se tak nařízením č. 2000/11. Později vznikly v rámci Obvodního soudu v Dillí tzv. Zvláštní panely⁸⁴, které byly nařízením č. 2000/15 UNTAET ve vztahu k ostatním orgánům nadány výlučnou jurisdikcí nad zločiny genocidy, válečnými zločiny, zločiny proti lidskosti, vraždou, mučením a sexuálními trestnými činy spáchanými v období mezi 1. lednem a 25. říjnem 1999⁸⁵. Myšlenka vnitrostátního postihu původně předcházel impuls k vytvoření *ad hoc* tribunálu po vzoru ICTY nebo Zvláštního soudu pro Sierra Leone. Nařízení č. 2000/11 na tuto možnost pamatovalo ustanovením, které uvádělo, že zřízení Zvláštních panelů s výlučnou jurisdikcí by nebránilo jurisdikci mezinárodního tribunálu pro Východní Timor, pokud by byl zřízen.⁸⁶ Tato myšlenka se ale neuplatnila.⁸⁷

Po etnickém konfliktu⁸⁸ v Kosovu postupovalo mezinárodní společenství podobně jako na území Východního Timoru. Dočasná správní mise OSN v Kosovu (UNMIK) ale přijala nařízení č. 2000/64, které pouze umožnilo vytvářet smíšené senáty. Jde vlastně o vnitrostátní soudy, které mohou být „za účelem zajištění nezávislosti a nestrannosti soudního systému a řádného výkonu spravedlnosti“⁸⁹ doplněny mezinárodními soudci nebo žalobci. Nařízení věcnou jurisdikci ani vnější

[04_Eng.pdf?phpMyAdmin=8319ad34ce0db941ff04d8c788f6365e&phpMyAdmin=ou7lpwtyV9avP1XmRZP6FzDQzg3&phpMyAdmin=KZTGHmT45FRCAiEg7OLlzXFdNJ4](#)>. [cit. 2011-06-14].

⁸³ Nepodařilo se mi zjistit, zda tento problém v praxi vyvstal.

⁸⁴ Svou činnost ukončily v dubnu roku 2005.

⁸⁵ *Regulation no. 2000/15*. UNTAET [online]. 6 June 2000. článek 1-2. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf>>. [cit. 2011-05-02].

⁸⁶ *Regulation no. 2000/11*. UNTAET [online]. 6 March 2000. článek 10 odst. 4. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg11.pdf>>. [cit. 2011-05-03].

⁸⁷ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 26.

⁸⁸ Konflikt mezi kosovskými Srby a etnickými Albánci.

⁸⁹ *Regulation no. 2000/64*. UNMIK [online]. 15 December 2000. preambule. Dostupné z WWW: <<http://www.unmikonline.org/regulations/2000/reg64-00.htm>>. [cit. 2011-05-03].

vztah k jiným senátům neupravuje.⁹⁰ Podle článku 1 nařízení 2000/64 „*může příslušný prokurátor, obžalovaný nebo jeho právní zástupce v kterémkoliv stádiu trestního řízení předložit orgánu - Department of justice*⁹¹ žádost o jmenování mezinárodních soudců a prokurátorů anebo žádost o změnu projednávajícího soudu.“ Bude tedy záležet na zvláštním určení senátů v konkrétních případech, které budou senátu přiděleny, nebo na příslušné žádosti o přidělení případu těmto senátům, i když zpravidla to budou ty kauzy, ve kterých existují obavy ze zaujatosti nebo zastrasování kosovských soudců.⁹²

Výše zmíněné soudy se navzájem podobají určitou formou zaštitění OSN, aplikací práva i smíšeným složením soudců. Poslední dvě instituce se od nich budou výrazněji lišit. Komora pro válečné zločiny, která vznikla⁹³ v roce 2005 v rámci Státního soudu Bosny a Hercegoviny (nejvyšší soudní instance v zemi), je názorným příkladem hybridní povahy smíšeného tribunálu. Hlavním důvodem jejího vzniku byla možnost ICTY předávat jí ke stíhání osoby podezřelé ze spáchání závažných zločinů na území Bosny a Hercegoviny.⁹⁴ Podíl mezinárodních soudců v panelech se postupně snižuje (v současné době jsou z 53 soudců čtyři mezinárodní)⁹⁵ a podle plánu by v nejbližší budoucnosti neměli zasedat vůbec. Jde o postupnou re-nacionalizaci zmezinárodněného tribunálu.⁹⁶ Výlučná jurisdikce národních soudů nad válečnými zločiny se změnila vznikem Komory pro válečné zločiny (je věcně příslušná i pro genocidu, zločiny proti lidskosti, porušení zákonů a obyčejů války), která vůči nim uplatní svou přednost, půjde-li o případy citlivé povahy.⁹⁷

⁹⁰ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj., op. cit., s. 28

⁹¹ Orgán, jehož činnost je podobná činnosti Ministerstva spravedlnosti.

⁹² Do věcné příslušnosti budou teoreticky spadat všechny trestné činy zahrnuté v kosovském trestním zákoníku, kam patří i zločin genocidy a válečné zločiny. Viz PEŠKOVÁ, M. *Vznik, vývoj a jurisdikce mezinárodních trestních tribunálů*. op. cit. 65, s. 50-51.

⁹³ Šlo o výsledek společné iniciativy ICTY a Vysokého představitele v Bosně a Hercegovině, po které následovalo přijetí vnitrostátní zákonů. Funkce Vysokého představitele byla vytvořena podle tzv. Daytonské mírové dohody z 14. 12. 1995 a spočívala v dohlížení nad prováděním civilních aspektů mírové dohody. Viz ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 29.

⁹⁴ Rezoluce RB OSN předpokládala ukončení činnosti ICTY a ICTR v roce 2010 (v rámci projektu tzv. Completion Strategies) a vyzývala žalobce, aby určili, které případy budou předány ke stíhání kompetentním národním jurisdikcím. Podrobněji viz *Resolution 1593 (2004)*. Security Council United Nations [online]. 26 March 2004. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/286/29/PDF/N0428629.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-05-14].

⁹⁵ Dostupné z WWW: <<http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=bio&jezik=e>>. [cit. 2011-05-05].

⁹⁶ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 29-30.

⁹⁷ *War crimes trials before the domestic courts of Bosnia and Herzegovina : Progress and obstacles* [online]. OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina. Human Rights Department, March 2005. s. 9-10. Dostupné z WWW: <http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122311024992eng.pdf>. [cit. 2011-05-05].

Když se po pádu režimu Saddáma Husajna přemýšlelo nad tím, jakým způsobem by měli být bývalí členové tohoto režimu souzeni, přicházely v úvahy tři podoby soudu – čistě mezinárodní soud, smíšený mezinárodně-irácký tribunál nebo národní, irácký soud. Využilo se třetí možnosti, a tak Vládní rada dosazená Koaliční prozatímní správou schválila statut Iráckého Nejvyššího soudu pro zločiny proti lidskosti.⁹⁸ Jeho stupeň internacionalizace je tak nízký, že je řazen spíše mezi vnitrostátní soudy.⁹⁹ Ve vztahu k národním soudům uplatňuje konkurenční jurisdikci, která je v případě zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů spáchaných v období od 17. července 1968 do 1. května 2003 primárního charakteru.¹⁰⁰ V kterémkoliv stádiu řízení potom může tribunál požádat jiný irácký soud, aby mu případ postoupil, a to i tehdy jedná-li se o trestné činy podle vnitrostátního zákona, ke kterým je tribunál věcně příslušný.¹⁰¹ Určitý mezinárodní prvek představuje ustanovení, jež počítají s pomocí mezinárodního společenství ve formě mezinárodní účast odborníků.

⁹⁸ MAJERČÍK, E. *Jaký soud pro Saddáma Husajna?* Mezinárodní politika. 2004, č. 8, s. 29-31.

⁹⁹ ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. op. cit. 37, s. 25.

¹⁰⁰ *The Statute of the Iraqi Special Tribunal* [online]. článek 29 písm. b). Dostupné z WWW: <<http://www.hrcr.org/hottopics/statute/>>. [cit. 2011-05-03].

¹⁰¹ *Ibid.* článek 29 písm. c).

5. Cesta k nastavení komplementárního režimu MTS

Hovořím-li v této práci o komplementaritě, mám na mysli tu, která vychází ze Statutu MTS. Její podoba byla předmětem diskuzí v ILC, *ad hoc* výboru, Přípravném výboru ale i na konferenci v Římě. Přídavné jméno komplementární bylo poprvé použito v roce 1994¹⁰², kdy bylo zahrnuto do tří odstavcové preambule návrhu statutu ve znění: „*MTS bude k národní trestní jurisdikci komplementární v případech, kdy dané řízení před soudem nebude dostupné (available) nebo bude neefektivní (ineffective)*“.¹⁰³ Lze tedy komplementaritu považovat za produkt přípravných prací a právnických debat, které koncem 80. let zintenzivnily svou činnost? Nesahá idea komplementárního režimu dál do historie mezinárodního trestního práva?

Na možnost kladné odpovědi na druhou otázku mě přivedla práce Mohammeda El Zeidyho s názvem *The Principle of Complementarity in International Criminal Law*¹⁰⁴, ve které se autor zabývá podrobným přehledem historie komplementarity začínajícím po první světové válce, konkrétně Versailleskou mírovou smlouvou z roku 1919. Podle ní měli být němečtí váleční zločinci vydáni národním vojenským soudům těch mocností, vůči jejichž příslušníkům byly činy spáchány.¹⁰⁵ Vzhledem k tomu, že Německo tuto extradici odmítlo, přistoupily mocnosti na kompromis, ve kterém autor spatřuje znaky komplementarity. Mocnosti sice umožnily Německu stíhat určitý počet pachatelů před svým nejvyšším soudem – Reichsgericht v Leipzigu (uznaly tím jeho suverenitu v podobě práva vykonávat svou trestní jurisdikci), na druhou stranu si ale zachovaly právo stíhat a potrestat pachatele (čl. 228) pro případ, kdy by tak učiněno

¹⁰² Myšleno poprvé v zakládajícím dokumentu mezinárodního soudního orgánu, i když zatím jen v jeho oficiálním návrhu. Jinak v oficiálních záznamech příprav Římského statutu bylo použito už dříve. (Ohledně zahrnutí tohoto pojmu do preambule – byl to Nový Zéland, který v souvislosti s absencí preambule v návrhu statutu ve svém komentáři uvedl, že by právě preambule byla vhodným místem pro učinění odkazu o vztahu, rolích a komplementaritě národních a mezinárodních procesů.) Viz *Observations of Governments on the report of the Working Group on a Draft Statute for an International Criminal Court* [online]. Document : A/CN.4/458 and Add.1-8. 23 February 1994. New Zealand : conclusion. s. 61. Dostupné z WWW: <http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_458.pdf>. [cit. 2011-06-08]; EL ZEIDY, M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law : Origin, Development and Practice* [online]. Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. s. 124. Dostupné z centrálního katalogu Univerzity Karlovy v Praze. [cit. 2011-06-08].

¹⁰³ *Draft Statute for an International Criminal Court (1994)* [online]. preambule (odst. 3). Dostupné z WWW: <http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/7_4_1994.pdf>. [cit. 2011-05-24].

¹⁰⁴ Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers [online], 2008. xxxi-398 s. ISBN 9789047431480.

¹⁰⁵ Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol. op. cit. 4, čl. 228-229.

nebylo.¹⁰⁶ Souhlasím s autorem, že se tímto kompromisem posunula interpretace čl. 228 z roviny přednostní jurisdikce soudů mocností spíše do roviny komplementárního přístupu.¹⁰⁷

Ve druhé kapitole o přípravě statutu MTS byly zmíněny dokumenty (Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu z roku 1937¹⁰⁸ a Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948), které s existencí stálého mezinárodního soudního orgánu počítaly. Již tehdy proběhly diskuze na téma, jak by měl takový soud fungovat a zda je vůbec přijatelné, aby omezoval státní suverenitu. Tvůrci úmluvy z roku 1937 se shodli na koncepci dobrovolného zřeknutí se národní jurisdikce. El Zeidy tento model, jenž umožňuje státu, aby se sám rozhodl, zda předá věc k mezinárodnímu stíhání, nazývá „fakultativní komplementarita“¹⁰⁹. Stát měl mít tedy plnou svobodu v rozhodování, jestli bude obviněného stíhat před svými soudy, vydá ho jinému státu nebo postoupí případ soudu mezinárodnímu.¹¹⁰ Co činí tuto koncepci mezerovitou, je fakt, že v případě, kdy se stát (neochotný nebo neschopný obviněného stíhat) rozhodne, že případ nepostoupí, nemá mezinárodní soudní instituce právo požadovat, aby tak učinil. Tato komplementární idea mohla později sloužit jako inspirace pozdějších příprav prací ILC, jak ale El Zeidy podotýká, nejsou žádné zdokumentované důkazy, které by tuto hypotézu podložily.¹¹¹

I v případě Úmluvy o genocidiu z roku 1948 to byly rozdílné pohledy na mezinárodní represi jako takovou, které vedly k neúspěchu ve vzniku zamýšlené instituce. Některé delegace (např. SSSR, Venezuela, Polsko, Írán, Československo)

¹⁰⁶ Vzhledem k tomu, že stíhání pachatelů nejvyšším soudem v Leipzigu bylo nedostatečné, byla německá vláda v souladu s článkem 228 požádána o předání válečných zločinců mocnostem. K předání v důsledku politické nevole nakonec nedošlo. Tento neúspěch mohl být důvodem pro nastavení výlučné mezinárodní jurisdikce v případě tribunálů po druhé světové válce. Viz EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 56-57.

¹⁰⁷ Ibid. s. 14-16.

¹⁰⁸ Měla doplnit Úmluvu o přecházení a potlačování terorismu z roku 1937. Nakonec v platnost nevstoupila ani jedna.

¹⁰⁹ Činí tak ve své, již výše citované, práci *The Principle of Complementarity in International Criminal Law : Origin, Development and Practice*.

¹¹⁰ Článek 3 návrhu úmluvy: „1) V případech týkajících se článku 10 Úmluvy o předcházení a potlačování terorismu, každá smluvní strana této Úmluvy bude oprávněna, místo stíhání před svým soudem, poslat obviněného k řízení před Soud. 2) Smluvní strana bude dále oprávněna, místo extradice, poslat obviněného v řízení před Soud, pokud stát, který extradici požaduje, je také smluvní stranou této Úmluvy.“ Článek vycházel z idey navrhované francouzskou vládou (v roce 1934). Později byl ještě modifikován odkazy na příslušné články v Úmluvě o předcházení a potlačování terorismu, díky nimž bylo konkretizováno, že jde o stát, jehož je obviněný státním příslušníkem a také o stát, na jehož území byla tato osoba zatčena. Viz EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 47, 53-54.

¹¹¹ Místo toho ILC v průběhu své činnosti často odkazovala na návrh statutu z roku 1953. Viz Ibid. s. 57, 133, 137.

považovaly národní stíhání za dostačující, jejich oponenti (např. Francie, Haiti, Chile) naopak tvrdili, že jediným životaschopným řešením je stíhání na úrovni mezinárodní. Třetí proud (USA, Pákistán, Uruguay) hájil ideu, která je nyní známá jako princip komplementární jurisdikce. V případech, kdy národní soudy nesplní úkol, by měla jako nástroj poslední instance nastoupit represe mezinárodního charakteru.¹¹²

5.1 Diskuze na téma jurisdikce MTS

Dne 9. prosince 1948 vyzvalo VS OSN ILC, aby posoudila otázku vhodnosti a možnosti ustanovení mezinárodního soudního orgánu ke stíhání osob obviněných ze zločinu genocidy nebo i dalších zločinů, které by do jeho jurisdikce na základě mezinárodních úmluv spadaly.¹¹³ Ke konci 40. let tedy zahájila ILC přípravné práce a vyjednávání konkrétních ustanovení návrhu statutu, kde jedním z hlavních bodů debat byl rozsah, v jakém budou státy ochotny respektovat omezení své suverenity.

Přestože idea komplementárního režimu v podvědomí mezinárodního společenství existovala, nebylo její zakotvení v Římském statutu automatickou záležitostí. Mezinárodní společenství si muselo nejprve vytyčit cíle, které bude chtít prostřednictvím stálé mezinárodní soudní instituce dosahovat, následně bylo nutné vyřešit otázku jakým způsobem. Jak nastavit mechanismus přidělování případů, aby byl efektivní? Jaký vztah MTS zaujme k soudům vnitrostátním? Do jaké míry je žádoucí, aby byl nezávislým subjektem? V průběhu let se v diskuzích, které ohledně těchto témat probíhaly, se objevovaly silnější i slabší zájmy na ochraně suverenity států, rozličné postoje k nezávislosti Soudu (i pokud jde o možnost žalobce zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy) a jeho vztahu k OSN i argumentace k výhodám a nevýhodám národního a mezinárodního trestního stíhání. V 90. letech, kdy práce vrcholily, již existovala určitá zkušenost se založením a fungováním ICTY a ICTR. Mezinárodní společenství nicméně považovalo charakter těchto institucí vzhledem k výjimečným událostem, ze kterých vznikly, spíše za specifický.¹¹⁴ U MTS, který měl sloužit i do budoucna, bylo zapotřebí konsenzu budoucích smluvních stran Statutu, a proto byla cesta nastavení komplementárního režimu cestou dlouhou a postupně se vyvíjející.

¹¹² Ibid. s. 77, 79-83.

¹¹³ *Resolution 260 (III) B – Study by the International Law Commission of the question of an international criminal jurisdiction*. General Assembly United Nations [online]. 9 December 1948. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/044/31/IMG/NR004431.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07].

¹¹⁴ CASSESE, A.; GAETA P.; JONES, J.R.W.D. op. cit. 66, s. 670.

Návrh statutu z roku 1953 se v mnohém podobal systému dobrovolného předání případů mezinárodnímu trestnímu soudu prostřednictvím mechanismu přiznání jurisdikce navrhovaným v roce 1937. Sloužil jako podklad pro další práce v 90. letech a zakotvoval, jak El Zeidy tento model nazývá, „fakultativní komplementaritu“. Článek 26 odst. 2 navrhovaného statutu upravoval možnost státu („*A State may confer...*“) přiznat (udělit) jurisdikci Soudu prostřednictvím úmluvy, zvláštní dohody nebo unilaterální deklaráce. Mělo jít o dobrovolné podřízení se jurisdikci MTS, které ovšem samo o sobě neznamenal automatické zahájení činnosti Soudu.¹¹⁵ Aby Soud mohl zahájit svou činnost ve vztahu v nějaké situaci nebo případu, musel se stát vzdát ve prospěch tohoto mezinárodního subjektu v dané věci své přednosti. Jinými slovy, stát měl i nadále právo rozhodnout o tom, zda se věci budou zabývat jeho vnitrostátní soudy, jiný specifický mezinárodní tribunál nebo MTS.¹¹⁶ Můžeme vidět, že ochrana státní suverenity hrála ve vyjednáváních o vztahu mezinárodní a národní trestní jurisdikce vždy jednu z hlavních rolí.

Napětí v období tzv. studené války vedlo některé členy ILC k vyjádření (50. léta), že vznik Soudu nedoporučují s odůvodněním, že „*v současnosti by udělal více škod než užitku, neboť rigidní podpora mezinárodní spravedlnosti by spíše ohrozila podporu míru*“¹¹⁷. ILC se k otázce MTS opět vrátila ke konci 80. let. Po necelých čtyřiceti letech se názory mezinárodního společenství na vztah mezinárodní a národní trestní jurisdikce změnily. Rezervovanost některých států vůči mezinárodnímu stíhání, která pramenila mimo jiné i z uspokojujivých výsledků fungování univerzální jurisdikce¹¹⁸, vykryštovala v náhled, jenž považoval ustanovení Soudu

¹¹⁵ Článek 26 odst. 4 návrhu statutu: „*Není-li stanoveno v nástroji přiznání jurisdikce Soudu jinak, zákony státu určující národní trestní jurisdikci nebudou tímto přiznáním dotčeny.*“ Viz *Revised draft statute for an International Criminal Court* [online]. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL5/400/02/PDF/NL540002.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07]; Odložíme-li stranou (vzhledem k tomu, že v roce 1953 se s touto možností ještě nepočítalo) možnost zahájení činnosti MTS z vlastní iniciativy žalobce, tak jak je dnes upravena, můžeme vidět ve Statutu jistou analogii. Ratifikace tohoto zakládajícího dokumentu také neznamená automatickou činnost MTS. Ten bude čekat, až mu stát věc postoupí. Viz EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 101 (poznámka pod čarou 286).

¹¹⁶ Ibid. s. 101-102; *Report of the 1953 Committee on International Criminal Jurisdiction*. General Assembly Official Records [online]. Ninth Session, Supplement No. 12, A/2645 (New York, 1954). kapitola IV, odst. 95, s. 13. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL5/400/02/PDF/NL540002.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07].

¹¹⁷ Ibid. kapitola I, odst. 12, s. 3.

¹¹⁸ Zvláštní zpravodaj v souvislosti s tím poznamenal: „*princip univerzální jurisdikce se potýká s řadou nevýhod. Státy jsou často vystaveny extrémnímu tlaku nebo se stávají obětmi vydírání nebo násilných trestných činů páchaných teroristickými skupinami či jinými s cílem blokovat proces s pachatelem nebo*

s imperfektními pravomocemi a omezenou kompetencí za lepší řešení než by představovala jeho absence.¹¹⁹

Zpráva¹²⁰ ILC z roku 1990 adresovaná VS OSN předvíдалa tři možné podoby jurisdikce Soudu: a) výlučnou, b) konkurenční (koncepte z roku 1953) c) mezinárodní jurisdikci s přezkumnou pravomocí.¹²¹ Poslední zmíněná varianta byla odmítnuta. Ke značnému pokroku došlo na začátku jednání v roce 1992. Zvláštní zpravodaj předložil variantu obligatorní výlučné jurisdikce nad určitými zločiny (např. zločin genocidy, apartheid...). Většina členů, která ani nepočítala se Soudem jako s plno časově fungující nákladnou institucí, považovala tuto změnu za příliš extenzivní a nesympatizovala s ní.¹²²

Práce na přípravě návrhu statutu MTS zintenzivnily v roce 1993. Statuty ICTY a ICTR upravující obligatorní konkurenční jurisdikci s předností pro mezinárodní tribunály daly, díky výjimkám¹²³ z přednosti mezinárodní jurisdikce, užitečný návod na to, jak by mohl být komplementární režim MTS strukturován.¹²⁴ Ačkoliv se v průběhu několika let zabývala ILC různými návrhy na to, jakou by mohl mít vztah MTS

jeho vydání.“ *YBILC 1992* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1992/Add.1 (Part 1). odst. 7. s. 52. Dostupné z WWW: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1992_v2_p1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1992_v2_p1_e.pdf). [cit. 2011-05-23]; Římský statut zaujímá kvýkonu univerzální jurisdikce neutrální postoj a nijak ji neodmítá. Viz SCHABAS, W. A. *The International Criminal Court : a commentary on the Rome Statute*. Oxford : Oxford University Press, 2010. s. 47.

¹¹⁹ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 50-51, 55.

¹²⁰ *YBILC 1990* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1990/Add.1 (Part 2). odst. 130. s. 23, odst. 155. s. 24-25. Dostupné z WWW: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1990_v2_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1990_v2_p2_e.pdf). [cit. 2011-06-08].

¹²¹ MTS by podle této koncepce fungoval jako instituce, která by rozhodovala o odvoláních proti rozhodnutí vnitrostátních soudů ohledně pachatelů zločinů spadajících do jurisdikce MTS. Pracovní skupina představila tři situace, ve kterých by Soud takto rozhodoval: a) má-li stát důvod věřit, že rozhodnutí nebylo založeno na správném posouzení skutkových nebo právních otázek, b) zločin spadající do jurisdikce Soudu byl kvalifikován jako běžný trestný čin, c) odvolání podal odsouzený.

Otázka, zda by měl Soud přezkoumávat otázky právní nebo i skutkové, se stala předmětem diskuzí. Bennouna (odpůrce přezkumu skutkové stránky) označil tento prvek za „zásadní zásah do státní suverenity, který je neakceptovatelný“. Zastánce přezkumu Barsegov se opíral o fakt, že v situacích, kdy jsou závažné zločiny páčány vládnoucími skupinami aj. nelze ponechat spravedlnost v rukách vnitrostátních soudů. Viz *YBILC 1990* [online]. Vol. I. A/CN.4/SER.A/1990. odst. 2. s. 324, odst. 72. s. 36, odst. 100. s. 60. Dostupné z WWW: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1990_v1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1990_v1_e.pdf) [cit. 2011-06-09]; STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 46-48.

¹²² *YBILC 1992* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1992/Add.1 (Part 2). odst. 46, 52. s. 65, odst. 55. s. 66. Dostupné z WWW: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1992_v2_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1992_v2_p2_e.pdf). [cit. 2011-06-08]; STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 53 -54.

¹²³ *Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*. op. cit. 58, článek 10 odst. 2; *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda*. op. cit. 58, článek 9 odst. 2.

¹²⁴ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 44.

a vnitrostátních soudů formu, idea fakultativního komplementárního režimu z roku 1953 se těšila stále větší podpoře. Svědčí o tom i návrh statutu, který ILC v roce 1994 představila. Ze dvou verzí, jež pracovní skupina o rok dříve předložila, se v tomto návrhu statutu objevila ta s fakultativními prvky známými z dřívějšího modelu. Tak zvaný „opt-in“ systém vázal výkon jurisdikce Soudu na speciální souhlas ze strany státu, na rozdíl od druhé alternativy – „opt-out“ systému, ve které by stát automaticky přiznával jurisdikci Soudu už tím, že se stal smluvní stranou statutu.¹²⁵ Podmínkou pro výkon jurisdikce Soudu byl tedy vyžadován *ad hoc* souhlas teritoriálního státu spolu se státem, na jehož území byl podezřelý ve vazbě¹²⁶, a nestačilo, aby stát, který žalobu podával, byl smluvní stranou statutu, která již sama jurisdikci Soudu akceptovala.¹²⁷ Určitou výjimku představovala inherentní¹²⁸ jurisdikce Soudu nad zločinem genocidy, kde státy (zároveň vystupující jako smluvní strana Úmluvy o zabránění a potlačení genocidia z roku 1948) akceptovaly jurisdikci MTS již samotným aktem ratifikace zakládajícího dokumentu.¹²⁹ Nicméně vzhledem k tomu, že systém stále ještě nepočítal s možností zahájení vyšetřování věci z vlastní iniciativy žalobce, nesl si sebou nedostatek vynutitelnosti pravomoci ze strany Soudu v případě neochoty nebo neschopnosti státu i nadále, neboť byl závislý na činnosti (podání žaloby) státu.

Novinku v komplementárním přístupu, jenž byl v preambuli návrhu statutu poprvé výslovně upraven, se ukázal být mechanismus přípustnosti věci (článek 35). Představoval v nové verzi komplementarity určitou pojistku, že Soud bude rozhodovat pouze v případě, kdy řízení před národním soudem je nedostupné nebo neefektivní. Znamenalo to, že i když stát v rámci své absolutní svobody s výkonem jurisdikce Soudu souhlasil (v rámci opt-in systému), musela příslušná věc projít ještě testem přípustnosti.¹³⁰

Rozhodování Soudu o přípustnosti věci vycházelo z režimu „povolovacího“ a spíše obecná kritéria, na základě nichž měl rozhodovat, se ukázala být vágní, neboť Soud mohl rozhodnout o nepřipustnosti věci, pokud příslušný zločin:

¹²⁵ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 121.

¹²⁶ Nepočítalo se zde se souhlasem státu, jehož je osoba občanem, jako tomu bylo v dřívějších debatách.

¹²⁷ *Draft Statute for an International Criminal Court* (1994). op. cit. 103, článek 21 odst. 1 písm. b.

¹²⁸ Tento přístup podporoval článek VI Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, který výslovně s jurisdikcí budoucího mezinárodního trestního soudu počítal. Viz STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 63.

¹²⁹ *Draft Statute for an International Criminal Court* (1994). op. cit. 103, článek 21 odst. 1 písm. a.

¹³⁰ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 134.

- a) byl státem, do jehož jurisdikce spadá, náležitě vyšetřen a rozhodnutí ve věci dále nepostupovat je zjevně opodstatněné;
- b) je vyšetřován kompetentním státem a není důvod, aby Soud podnikl jakékoliv další kroky;
- c) není zde dostatečná závažnost věci, která by ospravedlnila jednání Soudu.¹³¹

Ještě než o finální podobě statutu hlasovaly státy na diplomatické konferenci v Římě, prošly přípravné práce *ad hoc* a Přípravným výborem. V tomto období krystalizovala hlavně podoba principu komplementarity (jeho praktický dopad na činnost Soudu), jenž měl být stěžejním bodem pro fungování této instituce. Důraz byl kladen na vyvážený přístup v tom smyslu, že je potřeba dbát na ochranu přednosti národních jurisdikcí, na druhé straně je ale také nutné vyvarovat se krokům, které by učinily z jurisdikce navrhovaného soudu „jakousi zbytkovou jurisdikci ve vztahu k národní“.¹³²

Během roku práce v *ad hoc* výboru se nahromadila řada podnětů k rozličným bodům návrhu statutu ILC, například k principu *ne bis in idem* a jeho zahrnutí do článku o přípustnosti věci, inherentní jurisdikci¹³³, diskreční pravomoci Soudu v souvislosti s výrazem „může“ článku 35, vágním pojmům atd. Když se v roce 1995 objevily první návrhy ohledně pravomoci žalobce zahájit vyšetřování a stíhání, začal se model komplementárního režimu z roku 1994 více podobat tomu, který známe dnes.¹³⁴ Až doposavad totiž chyběl nástroj efektivního doplnění¹³⁵ národního stíhání v situacích, v nichž zůstával stát z důvodu neochoty nebo neschopnosti nečinným. Předmětem debat bylo mimo jiné i to, zda je uvedení principu komplementarity pouze v preambuli dostatečné a zda je nutné, aby byl zmíněn či definován i v některém z následujících článků.¹³⁶ Delegation shodně tvrdily, že v návrhu chybí hodnoty, které by představovaly

¹³¹ *Draft Statute for an International Criminal Court* (1994). op. cit. 103, článek 35.

¹³² *Report of the Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court 1995*. General Assembly Official Records [online]. Fiftieth Session, Supplement No. 22, A/50/22. odst. 33. s. 7. Dostupné z WWW: <<http://www.undemocracy.com/A-50-22.pdf>>. [cit. 2011-06-10].

¹³³ V souvislosti s ní zpráva *ad hoc* výboru uvádí: „inherentní jurisdikce neznamená výlučnou jurisdikci Soudu a nezabíjí práva vykonávat jurisdikci na národní úrovni. Otázka priority jurisdikce by měla být řešena Soudem na základě principu komplementarity.“ Viz Ibid. odst. 91. s. 20; Mluvilo se i o jejím rozšíření na další zločiny podle MP. Viz Ibid. s. odst. 98. s. 22.

¹³⁴ Ibid. odst. 25. s. 5; EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 136.

¹³⁵ Sloveso „to complement“ znamená v překladu doplnit. Idea komplementárního režimu vždy spočívala v doplnění a nikoliv nahrazení stíhání na vnitrostátní úrovni.

¹³⁶ *Report of the Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court 1995*. op. cit. 132, odst. 35. s. 7.

standard pro posuzování kritérií nepřipustnosti věci, a že použití vágních termínů není vhodné. Zatímco návrh ILC o významu „nedostupnosti“ řízení před vnitrostátním soudem mlčel, pojem „neefektivní“, jenž byl v článku 35 podrobněji rozvinut, vřel vody i v Přípravném výboru. Nutno také podotknout, že neshody ohledně toho, zda má mít v otázce přípustnosti věci poslední slovo MTS nebo stát, přetrvávaly až do posledních hodin konference v Římě.¹³⁷

Přípravný výbor musel řešit hlavně výhrady delegací ke kritériím mechanismu přípustnosti věci a rozdílné pohledy na to jak, kde, v jakém rozsahu a s jakým důrazem bude princip komplementarity ve statutu vymezen.¹³⁸ Některé delegace navrhovaly vyloučení vágních pojmů, jiné požadovaly jejich upřesnění.¹³⁹ Subjektivní charakter navrhovaných kritérií pro určení neefektivity národního řízení měl být nahrazen jasnějšími a objektivnějšími kritérii, neboť hodnocení právního systému státu ze strany Soudu by znamenalo zásah do suverenity jejich právních systémů a vedlo by ke stranění se spolupráce s ním.¹⁴⁰ Příliš skromný výčet důvodů pro rozhodnutí o nepřipustnosti věci vyžadoval doplnění o další a to konkrétně o případy, kdy stát obviněného právě stíhá anebo tak činil. Minulá i současná řízení měla být také předmětem kvalifikace z hlediska nestrannosti nebo pečlivosti.¹⁴¹ Pojmy „neochoten“ a „neschopen“ známé z článku 17 Statutu se spolu s kritérii, jež je blíže určují, v návrhu statutu objevily poprvé v roce 1997.¹⁴²

Předmětem vyjednávání¹⁴³ v Římě, s delegacemi, které s komplementárním kompromisem dosaženým během vyjednávání v Přípravném výboru nebyly spokojeny, byla hlavně interpretace principu komplementarity.¹⁴⁴ Holmes zdůrazňoval, že použití

¹³⁷ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 67.

¹³⁸ *Summary of the proceedings of the Preparatory Committee during the period 25 March – 12 April 1996* [online]. A/AC.249/1. 7 May 1996. odst. 109. s. 30. Dostupné z WWW: <<http://www.coalitionfortheicc.org/documents/ProceedingSummary.pdf>>. [cit. 2011-06-11].

¹³⁹ Zatímco pro některé delegace představovaly slova jako „absence dobré víry a „neopodstatněné průtahy“ ve vnitrostátních řízeních vhodné nástroje pro ujasnění kritérií, jiní je považovali za vágní a matoucí. Viz Ibid. odst. 120. s. 32.

¹⁴⁰ Ibid. odst. 115. s. 31.

¹⁴¹ Ibid. odst. 118. s. 32.

¹⁴² Viz *Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court 4-15 August 1997* [online]. A/AC.249/1997/WG.3/CRP.2. 13 August 1997. Dostupné z WWW: <<http://www.coalitionfortheicc.org/documents/IssuesofAdmissibility.pdf>>. [cit. 2011-06-11].

¹⁴³ Dělo se tak cestou bilaterálních jednání, která měl na starost hlavní koordinátor John Holmes.

¹⁴⁴ Vsouvislosti s určením neochoty státu postrádaly státy objektivní kritéria. Vadilo jim kritérium neopodstatněných průtahů a pojmy použité pro určení neschopnosti státu. (Např. Čína – „kritéria určení neochoty státu vést vyšetřování jsou moc subjektivní a dávají Soudu příliš vysoké pravomoci.“ Pákistán – „ponechat ideu neschopnosti státu, ale vymazat pojem neochoten a také podmínky, které ho definují.“

pojmu „neochoten“ a „neschopen“ nemělo v úmyslu učinit ze Soudu odvolací orgán nebo soud poslední instance v rámci národního právního řádu. Soud může být naopak zapojen pouze tehdy, dojde-li ze strany z důvodu neschopnosti nebo neochoty k nesplnění závazku pachatele stíhat.¹⁴⁵ I když se ne všechny podařilo uspokojit, konsenzu o nastavení komplementárního režimu, jehož finální verzi odráží text článku 17 Statutu, bylo dosaženo. Tento finální model představuje podle El Zeidy kombinaci fakultativní a obligatorní komplementarity. Na rozdíl od předchozích modelů (model „fakultativní komplementarity“ z roku 1953, model z roku 1994 doplněný o mechanismus přípustnosti) nenechává státu absolutní svobodu v rozhodování o postoupení případu Soudu. Žalobce je totiž oprávněn zahájit vyšetřování i z vlastní iniciativy, a tak Soud může ve věci (za předpokladu, že je přípustná – viz článek 17 Statutu) postupovat i bez souhlasu státu.¹⁴⁶ Otázka určení nepřislušnosti věci je v tomto případě obligatorní záležitostí. Fakultativní komplementarita je aplikována na případy, kdy se stát rozhodne vzdát své primární jurisdikce ve prospěch Soudu a sám mu věc postoupí.

5.2 Státní suverenity vs. princip komplementarity?

Aspekt státní suverenity hrál v zamýšleném boji mezinárodního společenství proti beztrestnosti¹⁴⁷ pachatelů nejzávažnějších zločinů zásadní roli. Původně navrhované režimy (výlučná jurisdikce Soudu nebo mezinárodní jurisdikce s přezkumnou pravomocí), na jejichž bázi měl Soud v budoucnu fungovat, byly pro státy neakceptovatelné právě z důvodu příliš vysoké míry zásahu do jejich suverénních pravomocí, a tak bylo potřeba najít způsob, kterým bude možné dosahovat tohoto cíle v souladu s jejich zájmy.

Irák – „článek musí být konzistentní s principem komplementarity mezi Soudem a národními jurisdikcemi, a proto by měl být odstavec 2 a 3 článku o nepřipustnosti věci vymazán“. Pro úplnost dodávám, že žádný z těchto států dnes smluvní stranou Statutu není.) Viz EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 131-132.

¹⁴⁵ Ibid. s. 132.

¹⁴⁶ Pokud stát ratifikuje Statutu, stává se automaticky předmětem jurisdikce MTS, která je obligatorní (samozřejmě za předpokladu jeho příslušnosti a splnění Statutem upravených kritérií přípustnosti).

¹⁴⁷ „*Potvrzujícíce, že nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, nesmí zůstat nepotrestány a že je nutné zajistit jejich účinné stíhání přijetím opatření na národní úrovni a posílením mezinárodní spolupráce, Rozhodnutý skoncovat s beztrestností pachatelů těchto zločinů, a tak přispět k prevenci takových zločinů,...*“, Viz preambule (odst. 4-5) Statutu. op. cit. 32.

Atributem státní suverenity je trestní pravomoc státu nad činy spáchanými na jeho území a také kdekoli jinde za předpokladu, že pachatelem je jeho státní příslušník (tzv. teritoriální a personální výsost). Veřejná moc, kterou stát na svém území vykonává, je nezávislá. Vztahy suverénních států upravuje mezinárodní právo, které státní suverenitu chrání a také omezuje, ať už v podobě pravidel *ius cogens*¹⁴⁸ nebo prostřednictvím partikulárního mezinárodního práva.¹⁴⁹

Na jedné straně existuje tedy právo vykonávat trestní jurisdikci nad trestnými činy, které spadají do jurisdikce státu, na straně druhé odstavec 6 preambule Statutu připomíná, že „*povinností každého státu je vykonávat svou trestní jurisdikci vůči osobám odpovědným za mezinárodní zločiny*“.¹⁵⁰ Použití deklaratorního znění naznačuje, že nejde o povinnost, kterou by smlouva zakládala, ale o takovou, která již existuje.¹⁵¹ Povinnost stíhat (nebo vydat) zločiny spadající do jurisdikce Soudu vyplývá z jiných pramenů mezinárodního práva (např. z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z r. 1948 nebo z Ženevských úmluv) a Statut ji pouze potvrzuje.¹⁵²

Princip komplementarity reprezentuje vhodný nástroj k dosažení rovnováhy mezi výkonem jurisdikce státu v rámci státní suverenity a bojem proti beztrestnosti na mezinárodní úrovni, a mechanismem, který zajistí, že příslušné zločiny budou stíhány (ať už vnitrostátními soudy nebo MTS). Statut přednost vnitrostátního stíhání předpokládá a respektuje.¹⁵³ Zároveň nepřímě vyvíjí tlak na kompetentní stát, aby tak

¹⁴⁸ Podle článku 53 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu* (1969) se za *ius cogens* považuje imperativní norma obecného mezinárodního práva. [online]. Dostupné z WWW: <<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=15%2F1988&number2=&name=&text>>. [cit. 2011-05-24].

¹⁴⁹ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha : Beck, 2008. s. 51.

¹⁵⁰ Některé státy v Přípravném výboru projevíly zájem na tom, aby byl závazek státu vyšetřovat a stíhat zločiny v preambuli zdůrazněn. Odpůrci ale varovali, že by to v interpretaci komplementarity vedlo k favorizování národní jurisdikce. Podle nich samotným ustanovením Soudu státy prokazují výkon svých závazků stíhat pachatele závažných zločinů. Viz *Summary of the proceedings of the Preparatory Committee during the period 25 March – 12 April 1996*. op. cit. 138, odst. 112. s. 30.

¹⁵¹ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the International Criminal Court : International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity*. Max Planck Yearbook of United Nations Law [online]. Volume 7. The Netherlands : Koninklijke Brill N. V., 2003. s. 596 (dále citováno jako *The Complementarity Regime of the ICC*). Dostupné z WWW: <http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/benzing_7.pdf>. [cit. 2011-05-23].

¹⁵² Zločiny genocidia, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti patří v mezinárodním právu k *ius cogens*. Viz REPÍK, B. *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu : sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. S. 30-31.

¹⁵³ Jinou otázkou je, zda je na to stát připraven. V případě jeho zájmu na zachování jurisdikce nad příslušnými zločiny by měl zrevidovat své vnitrostátní trestní právo ve světle norem Statutu. V opačném případě by Soud mohl podle článku 17 Statutu rozhodnout o přípustnosti věci. Viz *Ibid.* s. 41.

bylo skutečně učiněno, neboť v případě neochoty nebo neschopnosti této povinnosti dostát počítá s interferencí jurisdikce MTS. Koncepce tak efektivně vyplňuje mezery v boji proti beztrestnosti.

6. Princip komplementarity v Římském statutu

Princip komplementarity je považován za základní kámen nebo klíčový prvek fungování Soudu. Pokud jde o jeho aplikaci v praxi, představuje zároveň jedno z nejspornějších témat. Živnou půdou pro tyto diskuze je fakt, že pojem „princip komplementarity“ není nikde ve Statutu definován. Přes zdánlivou jednoduchost je extrémně komplexní a Soud často čelí otázkám týkajících se jeho interpretace.¹⁵⁴

Abychom ho pochopili, nestačí nám znát pouze hmotněprávní pravidla (článek 17 Statutu – přípustnost věci), která tvoří jeho podstatu. Pro správnou interpretaci a aplikaci všech ustanovení upravujících komplementární režim je nutné vycházet i z předmětu a účelu smlouvy. Ten vyplývá ne toliko z textu Statutu, ale rovněž také z preambule tvořící podle článku 31 odst. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu (1969) součást smlouvy. Princip komplementarity interpretujeme tedy ve světle účelů Statutu (ty nám pomáhají porozumět rozsahu komplementarity), jako jsou například prevence páchaní nejzávažnějších zločinů, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, boj proti beztrestnosti, jenž v souvislosti s článkem 17 vyžaduje „skutečné“ stíhání ze strany států, ochrana míru, bezpečnosti a blaha světa, nebo prosazování mezinárodní spravedlnosti. Dosažení těchto cílů (účelů) je současně samotným principem korigováno, neboť je to právě princip komplementarity, který limituje způsoby, jimiž mohou být záměry a cíle Statutu dosaženy.¹⁵⁵

Podle The Oxford English Dictionary sloveso „*to complement*“ znamená „*to make complete or perfect, to supply what is wanting*“ a přídavné jméno komplementární v souvislosti s dvěma (nebo více) věcmi vyjadřuje „*mutually complementing or completing each other's deficiencies*“. V kontextu Římského statutu dává nicméně větší smysl vyjádření, že jde o doplnění národní jurisdikce ze strany MTS a ne naopak. Úkolem MTS je doplnit existující mezeru nebo deficit v boji proti beztrestnosti, který zde po nečinnosti vnitrostátních soudů nebo v souvislosti s neochotou nebo neschopností státu zločiny stíhat zůstal.

Jak už bylo výše řečeno, podstata komplementarity, tedy toho, že Soud bude působit jako nástroj „poslední instance“ pro případy, kdy národní úroveň selže, je

¹⁵⁴ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 1.

¹⁵⁵ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 11, 15.

vyjádřena v článku 17 Statutu, který upravuje přípustnost věci.¹⁵⁶ Statut zajišťuje možnost jejího posuzování v každé fázi řízení, čímž vyjadřuje respekt k primárnímu výkonu národní jurisdikce. Přípustnost věci se zkoumá v souvislosti s rozhodováním o zahájení vyšetřování situace a stíhání konkrétního případu (nebo případů), rozhodováním o odložení vyšetřování na žádost státu nebo námitkách přípustnosti věci, povolením zahájení vyšetřování *proprio motu* přípravným senátem a také kdykoliv v průběhu řízení. Ačkoliv je žalobce při zahajování vyšetřování a stíhání povinen ujistit se o přípustnosti věci, v pozdějších fázích je to jeho právo, které spočívá v tom, že může Soud¹⁵⁷ kdykoliv o rozhodnutí o této otázce požádat (přičemž sám žalobce nese důkazní břemeno).¹⁵⁸ Zatímco o jurisdikci vůči věci, která mu byla postoupena, je Soud povinen se ujistit, o přípustnosti věci tak kdykoliv učinit může.¹⁵⁹ Nejsou to ale jenom tyto subjekty, které mohou otázku přípustnosti vyvolat. Před začátkem samotného procesu a pouze jednou může přípustnost věci napadnout osoba i stát, které článek 19 Statutu blíže specifikuje.¹⁶⁰ Za výjimečných okolností lze povolit i námitku pozdější nebo opakovanou. Učiní-li tak oprávněný subjekt v okamžiku zahájení procesu nebo později se souhlasem Soudu, může námitka vycházet pouze z článku 17 odst. 1 písm. c).¹⁶¹

Článek 18 Statutu upravuje předběžná rozhodnutí u přípustnosti, kdy prostřednictvím žádosti o odložení vyšetřování se stát, jenž věc vyšetřuje nebo vyšetřil, v rámci komplementárního režimu domáhá uplatnění své jurisdikční přednosti.¹⁶² Žalobce buď žádosti vyhoví s tím, že i nadále bude moci kdykoliv toto rozhodnutí změnit právě z důvodu neochoty nebo neschopnosti státu skutečně vést vyšetřování, nebo požádá přípravný senát o povolení zahájení vyšetřování.¹⁶³ V souladu s pravidlem

¹⁵⁶ BÍLKOVÁ, V. *Z Říma do Kampaly a kam dále?* op. cit. 38, s. 37.

¹⁵⁷ Před potvrzením obvinění bude o námitkách přípustnosti rozhodovat přípravný senát, poté senát projednací.

¹⁵⁸ Článek 19 odst. 3 Statutu. op. cit. 32.

¹⁵⁹ Ibid. článek 19 odst. 1.

¹⁶⁰ „Přípustnost věci z důvodů uvedených v článku 17 nebo jurisdikci Soudu může napadnout:

- a) obviněný nebo osoba, na niž se vztahuje zatýkací rozkaz či předvolání podle čl. 58;
- b) stát, do jehož jurisdikce věc spadá, s tím, že v této věci vede nebo vedl vyšetřování či stíhání; nebo
- c) stát, který je požádán o přijetí jurisdikce podle čl. 12.“ Viz Ibid. článek 19 odst. 2.

¹⁶¹ Důraz na ochranu lidských práv v podobě principu *ne bis in idem*.

¹⁶² Článek 18 odst. 2 Statutu. op. cit. 32; STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 134-135.

¹⁶³ Článek 15 odst. 2 Statutu. op. cit. 32; Bude-li žalobci vyhověno, může se dotčený stát proti tomuto rozhodnutí odvolat k odvolacímu senátu. Fakt, že stát využil svého práva napadnout rozhodnutí přípravného senátu o povolení vyšetřování a vyšly najevo další významné skutečnosti nebo se okolnosti

55 odst. 2 Procesního řádu a pravidel důkazního řízení bude přípravný senát posuzovat právě kritéria článku 17. Jde-li o řízení zahájené z iniciativy žalobce, bude tak činit již podruhé, neboť první povolení udělil žalobci pro samotné zahájení vyšetřování.

Je důležité uvědomit si, že institut přípustnosti věci nesouvisí s existencí jurisdikce Soudu, ale s jejím výkonem. Za určitých okolností může věc do jurisdikce Soudu spadat, ale ten ji nebude moci, vzhledem k nepřipustnosti věci, vykonat. O tom, kdy bude muset Soud přenechat věc národnímu řízení a tedy rozhodnout, že je věc nepřipustná, hovoří první odstavec článku 17 Statutu. Podmínkou je existence alespoň jednoho ze čtyř níže uvedených faktorů testu nepřipustnosti (článek 17 odst. 1 písm. a-d).¹⁶⁴

6.1 Článek 17 odst. 1 písm. a-b

a), „Vyšetřování nebo stíhání ve věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá, kromě případů, kdy je tento stát neochoten nebo neschopen skutečně vést vyšetřování nebo stíhání.“

b), „Vyšetřování věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá, a tento stát se rozhodl nestíhat dotčenou osobu, kromě případů, kdy důvodem rozhodnutí byla neochota nebo neschopnost státu skutečně vést stíhání.“

Zjistí-li Soud nebo žalobce, že ve vztahu k určité situaci nebo případu existuje či existovala příslušná činnost ze strany teritoriálně nebo personálně příslušného státu (půjde o smluvní stranu nebo o třetí stát, který akceptoval jurisdikci Soudu *ad hoc* prohlášením), bude nucen za předpokladu absence neochoty a neschopnosti rozhodnout o její nepřipustnosti.

První faktor počítá s tím, že se stát nachází v procesu vyšetřování nebo stíhání, zatímco druhý upravuje situaci, kdy stát již vyšetřování uzavřel s tím, že se, ať už z hmotněprávních nebo procesních důvodů, rozhodl neposunout případ do stádia trestního stíhání. Analýza aspektů jurisdikce státu a jeho pozice neochoty nebo neschopnosti je pro oba faktory společná.¹⁶⁵ Hodně států již přijalo úpravu, která jim

výrazně změnily, neoddělitelně souvisí s možností státu napadnout přípustnost věci podle článku 19. Viz *Ibid.* článek 18 odst. 4, 7.

¹⁶⁴ Jejich absence znamená, že Soud se bude moci věci zabývat.

¹⁶⁵ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 618.

umožňuje výkon univerzální jurisdikce nad zločiny spadajícími do jurisdikce MTS. Proto příslušným státem bude moci být i ten vykonávající jurisdikci univerzální.¹⁶⁶

Probíhá-li před národními soudy vyšetřování nebo stíhání ve věci, jež je předmětem posuzování, neznamena to automaticky její nepřipustnost před MTS. Aktivní činnost státu musí být podrobena další analýze, neboť pouze „skutečné“ vnitrostátní řízení nepovede k beztrestnosti. V průběhu vyjednávání statutu se termín „skutečně“ ukázal být přijatelnějším než výrazně subjektivní pojmy „efektivně“, „pilně“ nebo „v dobré víře“.¹⁶⁷ Ruku v ruce ho doplňují výrazy „neochoten“ a „neschopen“. Jejich zapojením do textu se chtělo zdůraznit, že Soud bude zkoumat, zda je stát ochoten a schopen zajistit, aby výkon jeho primární jurisdikce byl opravdu takový, jaký má být, tedy v souladu s jistými mezinárodním právem uznávanými standardy (např. princip řádného procesu, ochrana základních lidských práv nebo využití opravných prostředků, které právní řád státu poskytuje).

Splnění objektivních požadavků jako např. dodržení zásady řádného procesu, řízení bez průtahů, zajištění obviněného či potřebných důkazů, nestrannost a nezávislost řízení nezabrání intervenci Soudu, měl-li stát špatné záměry. Platí to i naopak, a tak samotný dobrý úmysl postavit dotčenou osobu před soud a nechránit ji před trestní odpovědností bez náležitých objektivních faktorů také požadavek „skutečného“ národního řízení nenaplní.¹⁶⁸

Hodnocení probíhajícího vnitrostátního řízení podle ochoty a schopnosti státu vyšetřování nebo stíhání skutečně vést dává žalobci a Soudu široké posuzovací pravomoci. Proto považovali tvůrci statutu za tak důležité, aby tyto pojmy byly dále rozvedeny a alespoň rámcově definovány.¹⁶⁹

Pouhá nečinnost státu implikuje přípustnost situace nebo případu. Znamená ale nečinnost vždy neochotu nebo neschopnost státu se věcí zabývat? Přípravný senát

¹⁶⁶ SCHABAS, W. A. *The International Criminal Court : a commentary on the Rome Statute*. op. cit. 118, s. 340; Přípravný senát v případě „Lubanga“ poznamenal, že Demokratická republika Kongo ve vztahu k tomuto konkrétnímu případu svou jurisdikci nevykonává a že si není vědom jakéhokoliv jiného státu s jurisdikcí nad tímto případem, který by tuto osobu zrovna vyšetřoval, stíhal nebo soudil nebo tak již učinil. Viz Pre-Trial Chamber I. *Lubanga* (ICC-01/04-01/06). Decision on the Prosecutor's Application for a Warrant of Arrest [online]. 24 February 2006. odst. 39. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc236260.PDF>>. [cit. 2011-06-22].

¹⁶⁷ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 604-605.

¹⁶⁸ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 216.

¹⁶⁹ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 163.

v souvislosti se zvažováním přípustnosti případu „Lubanga“¹⁷⁰ řekl, že posuzování přípustnosti spočívá ve dvou částech. „První část¹⁷¹ se týká národních vyšetřování, stíhání a procesů, přičemž daný případ bude přípustný, pokud státy s jurisdikcí nad ním zůstávají v případě nečinnými nebo jsou neochotnými nebo neschopnými ve významu článku 17 odst. 1 písm. a-c, odst. 2 a 3 Statutu.“ Při výkladu prvního odstavce článku 17 použil přípravný senát metodu logického výkladu „a contrario“, čímž došel k závěru, že pokud činnost ochotného a schopného státu způsobuje nepřipustnost věci před Soudem, potom pouhá nečinnost státu bude i bez analýzy neochoty nebo neschopnosti státu automaticky spadat do kategorie věcí přípustných.¹⁷²

V praxi mohou nastat situace, kdy stát nebude záměrně ve výkonu své primární jurisdikce aktivní za účelem spolupráce se Soudem. „Tyto situace se liší od těch, kdy stát nestíhá z důvodu apatie nebo za účelem ochrany pachatelů“,¹⁷³ a tak nepůjde o neochotu skutečně vést vyšetřování nebo stíhání ve věci, ale o podporu efektivního výkonu spravedlnosti ze strany Soudu. Stát tímto nebude postupovat ani v rozporu s jeho „povinností vykonávat svou trestní jurisdikci vůči osobám odpovědným za mezinárodní zločiny“,¹⁷⁴ neboť „dobrovolná akceptace přípustnosti MTS nutně neznamená nebo nezahrnuje ztrátu národní důvěryhodnosti ani porušení závazku v souvislosti s bojem proti beztrestnosti“.¹⁷⁵ Nepůjde o vyhýbání se své povinnosti, ale o využití jednoho ze způsobů (toho mezinárodního) efektivního boje proti beztrestnosti.

6.2 Článek 17 odst. 2 („neochota“)

„Pro účely rozhodnutí o neochotě státu v určité věci Soud zváží, s přihlédnutím k zásadám řádného procesu uznávaným mezinárodním právem, zda nastaly některé z následujících okolností.“

¹⁷⁰ Thomas Lubanga Dyilo je Soudem stíhán za spáchání válečných zločinů spočívajících ve využívání dětí mladších 15 let k zabíjení, drancování a znásilňování během konfliktu v Demokratické republice Kongo.

¹⁷¹ Část druhá zahrnuje závažnost věci podle článku 17 odst. 1 písm. d Statutu.

¹⁷² Pre-Trial Chamber I. *Lubanga* (ICC-01/04-01/06). op. cit. 166, odst. 29, 40.

¹⁷³ ICC-OTP. *Informal expert paper : The principle of complementarity in practice* [online]. s. 19 (poznámka pod čarou 24). Dostupné z WWW: <<http://www.iccklamberg.com/Caselaw/OTP/Informal%20Expert%20paper%20The%20principle%20of%20complementarity%20in%20practice.pdf>>. [cit. 2011-06-23].

¹⁷⁴ Preambule odst. 6 Statutu. op. cit. 32.

¹⁷⁵ ICC-OTP. *Informal expert paper : The principle of complementarity in practice*. op. cit. 173, s. 19.

Neochota jako taková může mít mnoho forem. Na tomto místě představuje zamýšlenou obstrukci spravedlnosti. Stát se vědomě rozhodl, že bude dotčenou osobu chránit před trestní odpovědností a toto rozhodnutí *de facto* určuje probíhající řízení.¹⁷⁶

Právě tento subjektivní pojem narážel během vyjednávání podoby statutu na odmítavé postoje. Podle států by hodnocení kvality justice ve světle jejich záměrů ohrožovalo koncept státní suverenity a uvádělo je tím do „trapné“ pozice.¹⁷⁷ Výrazně subjektivní kritérium, jehož dokázání představuje pro žalobce, i kvůli nezbytnosti dohledání zdrojů pro podporu svých argumentů, nelehký úkol, je doplněno objektivními kritérii (písm. b-c a úvodní věta). Ve skutečnosti právě objektivní nedostatky řízení indikují žalobci možnou simulaci řízení a napomáhají tak v odhalování opravdového záměru státu. Úvodní věta článku požaduje, aby Soud při hodnocení faktorů přihlédl k zásadám řádného procesu uznávaným mezinárodním právem. Původně měla být tato věta použita pouze při zvažování faktoru nezávislosti a nestrannosti řízení (písm. c), dnešní podoba Statutu ji aplikuje na všechna písmena druhého odstavce.¹⁷⁸

Statut neponechává výklad „neochoty“ judikatuře, ale vymezuje její tři specifické podoby, které žalobci potvrzují fakt, že probíhající vnitrostátní řízení je pouze předstíranou činností, jež reálně vůbec nesměřuje k zamýšlenému cíli Statutu – tedy k spravedlivému potrestání pachatele zločinu spadajícího do jurisdikce Soudu. Je jejich výčet taxativní nebo pouze ilustrativní? Samotný jazykový výklad nám příliš nepomůže. Absence slovních spojení ozřejmující demonstrativní přístup¹⁷⁹ stejně tak jako spojení „některé z následujících okolností“ by mohlo vést k závěru, že jde o uzavřenou skupinu faktorů. Slovo „zváží“ zase spíš svědčí opačnému závěru, neboť nevyjadřuje povinnost vycházet pouze z toho, co je navrženo. Vzhledem k tomu, že neochota státu představuje výjimku z nepřipustnosti věci, měl by být výčet faktorů brán jako taxativní.¹⁸⁰

¹⁷⁶ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 251.

¹⁷⁷ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 163.

¹⁷⁸ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 606.

¹⁷⁹ Jako například „mimo jiné“, „například“, „včetně, ale bez omezení“.

¹⁸⁰ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 606.

6.2.1 Článek 17 odst. 2 písm. a

„Účelem řízení či rozhodnutí na národní úrovni bylo nebo je chránit dotčenou osobu před trestní odpovědností za zločiny spadající do jurisdikce Soudu uvedené v článku 5.“

Vnitrostátní řízení bude pouhou „přetvářkou“ nebude-li stát ochoten vést řízení skutečně, ale bude-li chtít dotčenou osobu od potrestání ochránit. Sloveso chránit má obecně pozitivní význam, neboť ho používáme nejčastěji ve smyslu bránit slabší osobu nebo poskytovat někomu bezpečí. Zde tomu tak není, neboť ochrana ze strany státu umožňuje osobě vyhnout se výkonu spravedlnosti nad jejími protiprávními činy. Dále je nutné uvědomit si, že záměr ochránit dotčenou osobu (ať už z jakýchkoliv důvodů, neboť motiv je irelevantní) musí být přiřazen státu. Stát, jakožto abstraktní entita, nemůže na rozdíl od lidské bytosti vůli projevit, a tak vyvstává otázka, či jednání bude v tomto případě možné státu přisoudit tak, abychom mohli mluvit o jeho záměru dotčenou osobu chránit. Existují určitá pravidla určující odpovědnost státu za jednání jednotlivců. *„Jedna věc je ale odpovědnost státu za činy jednotlivců a druhá je jeho ztotožnění se s touto projevenou vůlí tak, aby vyjadřovala jeho záměr. Abychom mohli říct, že stát postupoval s určitým záměrem a že to demonstrovalo jeho neochotu, bude muset jít o jednání na určité pozici v rámci výkonu státní moci (výkonné, zákonodárné nebo soudní).“*¹⁸¹

Ve srovnání s ostatními podobami „neochoty“ je tato hodně subjektivní. Věc bude přípustná, prokáže-li se bezprostřední souvislost mezi procesním pochybením ve vyšetřování nebo stíhání a záměrem ochránit dotčenou osobu ze strany státu.¹⁸² Pro žalobce, který nese důkazní břemeno, bude velkou výzvou před Soudem dokázat, zda tento záměr řízení provázel či nikoliv. Bude si všimnout všech možných objektivních pochybení provázející vnitrostátní trestní řízení a zkoumat, zda indikují nedostatek dobré víry, neboť právě ta je zde pro nalezení ochoty dostačující. Ne každé procesní pochybení je zapříčiněno neochotou státu skutečně ve věci postupovat, ale vzhledem

¹⁸¹ I když jednání určitých osob (např. policisty ve výkonu služby) zakládá odpovědnost státu, nebude moci být ztotožněno s jeho vůlí, nebude-li odrážet „the policy of one of the branch of government“. Více Viz STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 253-255.

¹⁸² Jde o souvislost mezi ochotou a skutečným vyšetřováním nebo stíháním. Existuje-li neochota, která se ovšem ve „skutečnosti“ řízení nijak neprojevuje, nepůjde o přípustnost věci. (např. Bude-li neochota postavit dotčenou osobu spravedlnosti existovat u představitelů moci výkonné, ale neovlivní složky moci soudní, pročež řízení bude kvalifikováno jako „skutečné“, rozhodne Soud o nepřipustnosti věci. Viz Ibid. s. 260.)

k tomu, že dotčená osoba může být před svou trestní odpovědností chráněna různými způsoby, existuje celá řada indikací, které signalizují žalobci, aby se měl na pozoru.¹⁸³

Zahájí-li stát vyšetřování situace jen proto, aby se vyhnul intervenci MTS¹⁸⁴, může to znamenat, že se chce věci sám skutečně zabývat, nebo naopak neochotu věc „skutečně“ vyřešit. Indikací záměru může být rozpor mezi počtem žalob a úspěšných stíhání, stíhání pouze jedné ze stran konfliktu, přehnané informování podezřelého, časté procedurální „chyby“, které mají za následek nepoužitelnost důkazů nebo například podceňování obviňujících důkazů a naopak zveličování těch zprošťujících. Žalobci může o účelu řízení hodně napovědět i obsah obžaloby. Zda obsahuje reálný počet obětí nebo správnou kvalifikaci skutku (zda je místo zločinu podle MP skutek kvalifikován jako „běžná“ vražda). Váhavá spolupráce s žalobcem může nastolit otázku, zda se stát nesnaží něco utajit. V úvahu přichází i nedostatek transparentnosti, vyloučení veřejnosti nebo neadekvátně urychlené řízení. Některé faktory nemusí být nutně indikací neochoty, ale spíše neschopnosti státu skutečně vést řízení jako například obecný nedostatek ekonomických zdrojů nebo kompetentního personálu.¹⁸⁵

6.2.2 Článek 17 odst. 2 písm. b

„V řízení nastaly neopodstatněné průtahy, které za daných okolností nejsou slučitelné s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud.“

Právo dotčené osoby na projednání její záležitosti bez zbytečných průtahů nebo v přiměřené míře je jednou z podmínek spravedlivého procesu. Úmyslně složitě a zdlouhavé trestní řízení snižuje hodnotu důkazů, ztěžuje dokazování a může být vhodným způsobem, jak bránit výkonu spravedlnosti. Na druhou stranu postupují-li orgány činné v trestním řízení tak, aby byly dodrženy standardy lidských práv, a v souvislosti s tímto postupem vzniknou průtahy, nelze taková prodlení proti státu v rozhodování o nepřipustnosti věci použít (budou ospravedlnitelná).¹⁸⁶ Výraz „průtahy“ musí být chápán relativně. Vyšetřování a stíhání zločinů podle mezinárodního práva je samo o sobě zdlouhavou záležitostí a je-li někdy vnitrostátní trestní řízení obecně pomalé, tím spíše tak tomu bude, půjde-li o tak závažné trestné činy. Bylo by

¹⁸³ Ibid. s. 262.

¹⁸⁴ Statut na možnost zahájení národního vyšetřování později než zahájení vyšetřování před MTS pamatuje v článku 18 odst. 2 Statutu. Za tímto účelem může stát požádat o odložení vyšetřování žalobcem.

¹⁸⁵ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 263-279.

¹⁸⁶ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 611.

velice obtížné stanovit pro všechna vnitrostátní řízení fixní lhůtu a podle ní prodlení hodnotit, a tak bude žalobce posuzovat každou věc zvlášť s přihlédnutím k uznávaným zásadám spravedlivého procesu uznávaným mezinárodním právem.¹⁸⁷

Existence „neopodstatněných průtahů“ tak pouze upozorňuje žalobce na možný rozpor s úmyslem postavit dotčenou osobu před Soud. Na rozdíl od písm. a) jde o objektivnější kritérium, u kterého není potřeba dokázat existenci úmyslu chránit dotčenou osobu (tedy existenci špatné víry), ale pouze nedostatek dobré víry (nižší práh dokazování).¹⁸⁸

6.2.3 Článek 17 odst. 2 písm. c

„Řízení nebylo nebo není vedeno nezávisle nebo nestranně a způsob jeho vedení není za daných okolností slučitelný s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud.“

Nedostatek dobré víry ve vyšetřování nebo stíhání v tomto případě vyplývá z hodnocení nestrannosti a nezávislosti trestního řízení. Právy obviněného a procesními právy vůbec se zabývají převážně soudy pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva v jednom ze svých rozhodnutí řekl, že *„pro určení nezávislosti tribunálu je nutné vycházet mimo jiné ze způsobu jmenování jeho členů a jejich funkčních období, existence garance proti vnějším tlakům a otázky, zda vystupuje jako nezávislý orgán“*.¹⁸⁹ I když nástroje¹⁹⁰ upravující lidská práva většinou hovoří o nezávislosti a nestrannosti soudu (tribunálu), na rozdíl od Statutu, který v tomto bodě mluví o řízení a ne instituci, lze se při výkladu pojmů nestranně a nezávisle inspirovat právě judikaturou soudů pro lidská práva. V praxi spolu nestrannost a nezávislost soudu a řízení totiž úzce souvisí, neboť není-li soud nestranný a nezávislý, nemůže garantovat, že řízení před ním probíhající bude tyto náležitosti splňovat.¹⁹¹

¹⁸⁷ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 289, 296.

¹⁸⁸ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 142, s. 610.

¹⁸⁹ European Court of Human Rights. *Morris v. the United Kingdom* [online]. Application no. 38784/97. Judgment of 26 February 2002. odst. 58. Dostupné z WWW: <<http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8251>>. [cit. 2011-06-27].

¹⁹⁰ Například *Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách* v článku 6 upravující právo na spravedlivý proces odst. 1 hovoří o tom, že *„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu...“*. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020107>>. [cit. 2011-06-27].

¹⁹¹ EL ZEIDY, M. op. cit. 102, s. 197.

Forma nezávislosti, která nás asi napadne nejdříve, je ta institucionální. Nicméně oddělenost moci soudní od výkonné a zákonodárné by bez osobní nezávislosti¹⁹² soudců postrádalo smysl a účel. Je-li soudnictví ekonomicky závislé, je formální nezávislost málo užitečná. Ekonomickou nezávislost je potřeba vidět jak v soudnictví obecně, tak v ekonomickém zajištění samotných soudců.¹⁹³ Právní systémy jednotlivých smluvních stran Statut mají svá vlastní specifika. Aby žalobce v dokazování přípustnosti věci unesl důkazní břemeno (není potřeba neochotu dokázat nade vší pochybnost, jako je tomu u dokazování viny obžalovaného, stačí převaha důkazů), bude pro něj klíčové zjistit, v čem se inkriminovaný právní systém od ostatních liší a poté v něm najít souvislost mezi objektivním pochybením v řízení, v tomto případě mezi absencí nestrannosti a nezávislosti řízení, a nedostatkem dobré víry ve výkonu spravedlnosti.

Nezávislost sice negarantuje, že řízení bude nestranné, ale vytváří prostor pro svobodné rozhodnutí podle práva a zároveň s sebou přináší odpovědnost být nestranným.¹⁹⁴ Nestranné orgány činné v trestním řízení rozhodují a postupují podle faktů a ne podle osobního zaujetí k věci nebo osobám. „*Tribunál musí být subjektivně svobodný od osobních předsudků nebo zaujatosti*“ a pokud jde o objektivní hledisko, „*musí poskytovat dostatečné záruky pro vyloučení jakýchkoliv případných pochybností*“.¹⁹⁵ Procesní řád a pravidla důkazního řízení v pravidle 51 mluví o tom, že *soudy* musí dodržovat standardy nezávislosti a nestrannosti řízení. Pokud by ale žalobce v rámci národní řízení rozhodl o nestíhání, přestože by měl dostatek důkazů pro obvinění, mohlo by to ukazovat absenci nestrannosti a nezávislosti a tím možnou neochotu státu.¹⁹⁶ Žalobce MTS by tak měl hodnotit i postup dalších orgánů činných v trestním řízení.

Převede-li stát v konkrétních případech pravomoc obecných soudů na speciální soudní orgány (př. vojenský tribunál), bude to zřejmě indikovat, že řízení již nebude nezávislé a nestranné. Osoby, které budou v těchto orgánech rozhodovat, povětšinou nebudou profesionálními právníky, ale spíš vládními úředníky nebo vojenskými

¹⁹² Dostatečné zajištění svobody soudců k rozhodování podle práva jde ruku v ruce se zajištěním nezávislosti na složkách jiné moci. Faktorem této nezávislosti je způsob jmenování nebo volby soudců, úprava zráty mandátu nebo ochrana mandátu od strachu z odvety, nátlaku z politické sféry, což bude v souvislosti s tak závažnými zločiny, jejichž pachatelé bývají často právě politicky významné osoby nebo osoby s potenciálním vlivem).

¹⁹³ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 305.

¹⁹⁴ Ibid. s. 299.

¹⁹⁵ European Court of Human Rights. *Morris v. the United Kingdom*. op. cit. 189, odst. 58.

¹⁹⁶ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 309.

představiteli.¹⁹⁷ Do „hry“ tak budou často vstupovat i jiné zájmy než zájem na spravedlivém potrestání pachatelů a vazby na orgány moci výkonné.

6.3 Článek 17 odst. 3 („neschopnost“)

„Pro účely rozhodnutí o neschopnosti státu v určité věci Soud zváží, zda je stát neschopen zajistit obviněného či potřebné důkazy a výpovědi nebo jinak neschopen vést řízení z důvodu naprostého či rozsáhlého kolapsu nebo nedostupnosti národního soudnictví.“

„Neschopnost“ státu není definována, a tak, stejně jako v případě „neochoty“, upravuje Statut pouze faktory, které žalobci indikují její existenci. Toto kritérium je v kontextu článku 17 vázáno na určitou činnost státu (vyšetřování nebo stíhání)¹⁹⁸, ve které stát není schopen „skutečně“ obstát, protože není schopen zajistit potřebné důkazy a výpovědi, nebo aby se obviněný¹⁹⁹ ať už dobrovolně nebo prostřednictvím zatčení a předvedení k řízení dostavil. Toto není jediná oblast, která může bránit úspěšnému vyšetřování nebo stíhání. Jsou zde i jiné bariéry jako například neschopnost řádné analýzy důkazů nebo vyslechnout údajného pachatele spadající do kategorie „jiné neschopnosti vést řízení“.

Výše zmíněné scénáře neschopnosti musí vyplývat z taxativně vymezených důvodů, kterými jsou naprostý či rozsáhlý kolaps nebo nedostupnost národního soudnictví. O neschopnost státu skutečně vést řízení tedy půjde pouze tehdy, bude-li tu existovat jeden ze scénářů, který bude v příčinném vztahu s jedním z uvedených důvodů neschopnosti.²⁰⁰

Naprostý kolaps vnitrostátního soudního systému zasahuje všechny jeho základní funkce a paralyzuje je. Výkon soudnictví může kompletně (na celém území státu a ve všech částech) zkolabovat například v důsledku občanské války, kdy v zemi zavládne chaos a nové vládě nějaký čas trvá, než opět získá nad územím kontrolu

¹⁹⁷ Ibid. s. 271.

¹⁹⁸ Již dříve bylo zmíněno, že pouhá nečinnost státu vede k automatické přípustnosti věci před Soudem.

¹⁹⁹ Anglická verze Statutu v tomto odstavci hovoří o neschopnosti zajistit „accused“, tedy obžalovaného. Použití tohoto pojmu je na tomto místě nešťastné, neboť odstavec upravující neschopnost státu se v souladu s odstavcem prvním aplikuje jak na fázi vyšetřování, tak na stíhání. Záměrem určitě nebylo, aby z toho rámce byl vyloučen například podezřelý. Vhodnější by tedy bylo použít stejný pojem jako v předcházejících odstavcích článku 17, tedy „the person concerned“ (dotčená osoba). Viz STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 326.

²⁰⁰ Ibid. s. 314.

a nastolí „pořádek“. Původní návrh „částečného“²⁰¹ kolapsu“ byl nahrazen výrazem „rozsáhlý“. Tento zahrnuje kolaps pouze části soudního systému, za předpokladu, že tomu bude mít vliv na jeho zásadní část. Žalobce uvedl, že toto ustanovení přihlíží k situacím, kdy „*státu chybí centrální vláda nebo kdy vládne chaos v důsledku konfliktu nebo krize, nebo občanské nepokoje vedou ke kolapsu národních systémů, což brání státu výkonu jeho povinností vyšetřovat a stíhat zločiny spadající do jurisdikce MTS*“.²⁰² Nedostupnost soudnictví vyjadřuje jeho nepřístupnost nebo neschopnost vyprodukovat požadovaný výsledek. Příčin může být několik. Existence právních nebo faktických překážek, které lidem brání v užívání soudního systému nebo neadekvátní právní úprava. Není-li určité jednání kriminalizováno, nebude stát schopen v souladu se svým právním řádem údajného pachatele efektivně stíhat.²⁰³

Umístění faktoru neschopnosti státu skutečně vést řízení do kritérií přípustnosti bylo logickým krokem, neboť nejsou-li soudy schopné skutečně vykonávat spravedlnost, jsou pro účel boje proti beztrestnosti nepoužitelné.

6.4 Článek 17 odst. 1 písm. c

„*Dotčená osoba již byla souzena pro skutky, které jsou předmětem stížnosti, a řízení před Soudem není dovoleno podle čl. 20 odst. 3.*“²⁰⁴

V situaci, kdy osoba již byla vnitrostátní soudem souzena, je povinností Soudu rozhodnout o své nepříslušnosti. Tento bod ovšem odkazuje na článek upravující zásadu *ne bis in idem* a počítá s dvěma možnými výjimkami.

Komplementarita dává odpověď na otázku, za jakých okolností může Soud ve vztahu ke zločinům spadajících do jeho jurisdikce vést vyšetřování a stíhání a kdy musí přenechat tuto aktivitu státu, jehož jurisdikce má přednost. Zásada *ne bis in idem* se týká

²⁰¹ Částečný kolaps zahrnoval i situace, kdy stát nebyl schopen skutečně vést řízení v jednom regionu bez ohledu na to, že by mohl svou činnost, zdroje, personál, atd. přesídlit na jiné místo a nadále v trestních řízeních pokračovat. Současný přístup klade více důraz na míru vlivu kolapsu na soudní systém než na jeho rozsah. Viz Ibid. 315-316.

²⁰² ICC-OTP. *Paper on some policy issues before the Office of the Prosecutor* [online]. September 2003. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/1FA7C4C6-DE5F-42B7-8B25-60AA962ED8B6/143594/030905_Policy_Paper.pdf>.[cit. 2011-06-28].

²⁰³ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 314, 317-318.

²⁰⁴ „*Osoba, která již byla souzena jiným soudem pro jednání uvedené v čl. 6, 7 nebo 8, nemůže být souzena Soudem pro totéž jednání, s výjimkou případů, kdy řízení před jiným soudem:*

a) *bylo vedeno s úmyslem chránit dotčenou osobu proti trestní odpovědnosti za zločiny spadající do jurisdikce Soudu; nebo*

b) *v jiném ohledu nebylo vedeno nezávisle nebo nestranně v souladu s normami řádného procesu uznávanými mezinárodním právem a bylo vedeno způsobem, který za daných okolností nebyl slučitelný s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud.*“

už existujícího dokončeného řízení a konečného rozhodnutí ve věci. Je-li v zájmu Soudu zabývat se věcí, ohledně které již jiný soud rozhodl, může tak učinit pouze za Statutem stanovených výjimek, v případě jejichž splnění bude věc přípustná. Tyto výjimky prakticky duplikují faktory „neochoty“ státu vyjma faktoru neopodstatněných průtahů, neboť řízení je již ukončeno. Případné předchozí průtahy v něm mohou indikovat záměr státu chránit dotčenou osobu.²⁰⁵

Ze znění článku 20 odst. 3 je zřejmé, že musí jít o kompletní soudní řízení, neboť hovoří o osobě, která již byla „souzena“. Právě tento výraz vyvolává otázku, zda jakkoliv ukončené vnitrostátní řízení, za předpokladu existence dobré víry, implikuje nepřípustnost věci před Soudem. Předchozí dva odstavce článku 20 totiž používají spojení osoba odsouzená nebo osoba zproštěna obvinění. Prostřednictvím výkladu *a contrario* bychom došli k výkladu, že i např. zastavení trestního řízení by do tohoto rámce spadalo.²⁰⁶ Tento výklad odmítá Stigen, který argumentuje tím, že záměrem procesu je osobu odsoudit nebo zprostit obžaloby. Je-li proces ukončen dříve, než je takto učiněno, nebyla ještě osoba „souzena“, záležitost tak nespadá do rámce článku 20 odst. 3 a věc je tudíž automaticky přípustná.²⁰⁷

Osobně se domnívám, že tento striktní přístup naráží na koncept komplementarity, který vychází z přednosti státní jurisdikce, a svazuje tak státu ruce v tom smyslu, že mu nepřímo, pod nátlakem případné přípustnosti věci, ukládá, aby řízení ukončil jedním z dvou přijatelných způsobů (zproštěním nebo odsouzením obžalovaného). Pokud se stát bude chtít vyhnout interferenci Soudu, nebude mít možnost ukončit řízení jiným způsobem, který by přicházel v úvahu (například výše zmíněného zastavení trestního řízení). Je pravda, že zahrnutí i jiných způsobů ukončení trestních řízení by mohlo otevřít větší prostor pro potenciální beztrestnost pachatelů, neboť článek 20 odst. 3 upravující výjimky z nepřípustnosti věci, o níž již bylo vnitrostátním soudem rozhodnuto, se nevztahuje na neschopnost státu skutečně vést řízení. Za situace, kdy by stát zastavil trestní řízení z důvodu neschopnosti v něm dále pokračovat, by tak neměl Soud prostor pro to, aby se věcí mohl zabývat.

Přestože širší výklad pojmu „souzen“ určitou hrozbu beztrestnosti představuje, domnívám se, že opačný způsob interpretace by rozhodně nemotivoval státy ke

²⁰⁵ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 288.

²⁰⁶ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 618.

²⁰⁷ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 211.

spolupráci s touto institucí, ale spíše narušil rovnováhu mezi výkonem jurisdikce v rámci státní suverenity a bojem proti beztrestnosti, kterou má komplementární přístup zaručovat. I když tedy komplementaritu interpretujeme ve světle účelů Statutu, ke kterým boj proti beztrestnosti určitě patří, jak už jsem zmínila v úvodu této kapitoly, je to současně právě princip komplementarity, který způsob dosažení konkrétně boje proti beztrestnosti limituje a koriguje.

6.5 Článek 17 odst. 1 písm. d

„Věc není dostatečně závažná, aby zakládala důvod k dalšímu postupu Soudu.“

Posledním případem nepřipustnosti je „nedostatečná závažnost věci“, který se od těch dalších liší zejména v tom, že se nevztahuje pouze na případy, ve kterých probíhá nebo již proběhlo vnitrostátní řízení, ale na všechny, které jsou Soudu předloženy.²⁰⁸

Kritérium závažnosti věci v té podobě, v jaké je dnes Statutem upraveno²⁰⁹, si zachovalo téměř stejnou formu, jakou mělo už v prvním návrhu Statutu, který v roce 1994 ILC připravila.²¹⁰ Původ diskuze o tomto kritériu úzce souvisí nebo můžeme říci, že doslova navazoval na debatu týkající se vhodného vymezení věcné jurisdikce budoucího Soudu. Počáteční koncepce věcné jurisdikce byla na rozdíl od její finální podoby v článku 5 Statutu mnohem širší, neboť zahrnovala také smluvní zločiny (např. terorismus), v důsledku čehož vyvstaly důvodné obavy, že by Soud mohl být případy zahlcen. Přestože tedy ke změně věcné příslušnosti nakonec došlo (změna spočívala v zapojení konkrétního katalogu čtyř zločinů podle mezinárodního práva), podmínka závažnosti věci v návrhu Statutu přetrvávala.²¹¹

Jurisdikce Soudu je „omezena na nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek“.²¹² Podle tohoto článku jsou za tyto zločiny považovány genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese. Proč se

²⁰⁸ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 619.

²⁰⁹ Vzhledem k tomu, že význam tohoto pojmu není ve Statutu nikde definovaný, naskýtá se Soudu v případě jeho aplikace prostor pro uvážení.

²¹⁰ *Draft Statute for an International Criminal Court* (1994). op. cit. 103, článek 35.

²¹¹ *The Gravity Threshold of the International Criminal Court* [online]. The War Crimes Research Office. Washington : American University Washington College of Law, March 2008. s. 12-17. Dostupné z WWW:

<<http://www.wcl.american.edu/warcrimes/icc/documents/WCROReportonGravityMarch2008.pdf?rd=1>>.

[cit. 2011-06-22].

²¹² Článek 5 Statutu. op. cit. 32.

tedy musí žalobce s kritériem závažnosti vypořádat nejen v otázce, zda je daná věc před Soudem přípustná, ale i při zvažování, zda zahájí vyšetřování věci,²¹³ když odpověď na otázku, které zločiny závažné jistě jsou, dává již výše zmíněný článek 5 Statutu? Vysvětlení mimo jiné naznačuje, proč už prvotní návrh podoby závažnosti věci získal takovou podporu a po celou dobu příprav a vyjednávání si ji udržel. Článek 17 odst. 1 písm. d Statutu totiž dává Soudu možnost rozlišovat mezi různými stupni zločinů spadajících do jeho jurisdikce.²¹⁴ Kritérium závažnosti věci slouží k výběru ze zločinů zahrnutých do článků 6 až 8 Statutu, a v praxi tudíž Soudu umožňuje, aby výkon své jurisdikce omezil na ty opravdu nejzávažnější zločiny, kterými je mezinárodní společenství dotčeno. Fakt, že jednání spadá do kategorie nejzávažnějších zločinů podle Statutu, totiž sám o sobě neodůvodňuje jeho automatickou přípustnost před Soudem. Musí tu tedy existovat nějaké zvláštní vlastnosti tohoto jednání, které jej budou činit obzvláště nebezpečným.²¹⁵ Tato podmínka tak podtrhuje rozdíl mezi existencí jurisdikce a jejím výkonem.²¹⁶

²¹³ Ibid. článek 53.

²¹⁴ BENZING, M. *The Complementarity Regime of the ICC*. op. cit. 151, s. 620.

²¹⁵ Pre-Trial Chamber I. *Lubanga* (ICC-01/04-01/06). op. cit. 166, odst. 41, 45.

²¹⁶ *The Gravity Threshold of the International Criminal Court*. op. cit. 211, s. 15.

7. Uganda – aplikace komplementarity v praxi

Brutální občanská válka v severní části Ugandy trvá již více než dvě desetiletí. Počátek konfliktu je datován do roku 1986, kdy v zemi převzal moc současný prezident Yoweri Museveni. Původní vládní síly uprchly a postupně se od nich odtrhlo několik menších skupin. Největší pozornost na sebe strhla skupina vedená Josephem Konyem s názvem Lord's Resistance Army (LRA nebo v překladu Armáda božího odporu).²¹⁷

Podstatnou část (přes 20 000) tohoto hnutí tvoří unesené děti, většinou ve věku 11-15 let, které jsou vojáky vycvičeny a poté nuceny zabíjet. Útoky na civilní obyvatelstvo spočívají v mučení, znetvořování těl, usekávání končetin, znásilňování, sexuálním zneužívání dětí či jejich verbování, rabování a pustošení majetku.²¹⁸

7.1 Vyšetřování situace

V prosinci roku 2003 požádal ugandský prezident žalobce MTS o vyšetření těchto zločinů. Šlo o první postup podle článku 13 písm. a Statutu v historii Soudu vůbec. Vláda v dopise požadovala vyšetření konkrétně těch zločinů, které spáchali členové LRA. Článek 14 Statutu nicméně hovoří o tom, že smluvní strana může podat pouze oznámení o situaci a poté už je na žalobci, aby určil, kdo by měl být obviněn. Smluvní strana tedy nemá kontrolu nad tím, kdo a za co bude stíhán, a proto úřad žalobce obratem informoval ugandskou vládu o tom, že v rámci nestranného přístupu k vyšetřování se bude žádost vztahovat na všechny zločiny spáchané na území severní Ugandy.²¹⁹

Vyšetřování nezačíná automaticky oznámením o situaci smluvní stranou. V případě Ugandy zahájil žalobce vyšetřování dne 29. července 2004²²⁰, tedy po více než půl ročním analyzování dostupných informací o situaci v zemi. Podle Statutu zahájí žalobce vyšetřování pouze tehdy, bude-li pro to „opodstatněný důvod“ (reasonable basis).²²¹ Do zvažování, zda „opodstatněný důvod“ existuje či nikoliv, je nutné zahrnout

²¹⁷ Skupina je podporovaná súdánskou vládou. Tato podpora je odvetou za to, že ugandská vláda podporuje súdánská rebelská hnutí. Dostupné z WWW: <<http://www.invisiblechildren.cz/history/uganda>>. [cit. 2011-04-02].

²¹⁸ POPENKOVÁ, M. *Mezinárodní trestní soud : Reálně fungující instituce*. Mezinárodní politika. 2006, č. 5, s. 39.

²¹⁹ *Statement by Chief Prosecutor Luis Moreno-Ocampo* [online]. 14 October 2005. s. 2. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/9AC37606-6662-448F-8689-7317E341E6D7/277305/Uganda_LMO_Speech_141020091.pdf>. [cit. 2011-06-30].

²²⁰ Dostupné z WWW <<http://www.coalitionfortheicc.org/?mod=northernuganda>>. [cit. 2011-04-30].

²²¹ Článek 53 odst. 1 Statutu. op. cit. 32.

i otázku přípustnosti věci podle článku 17.²²² Zde se na chvíli pozastavím, neboť pro pochopení aplikace kritérií přípustnosti je důležité rozumět jednotlivým fázím postupu práce žalobce.

Otázka přípustnosti věci vyvstává jak ve fázi rozhodování o zahájení vyšetřování situace, tak poté, co žalobce z vyšetřování vyselektuje konkrétní kauzy, resp. označí konkrétní osoby, jež považuje za pachatele konkrétních zločinů. Vzhledem k tomu, že ve fázi vyšetřovací ještě není určena konkrétní osoba a konkrétní skutek, ze kterého by měla být osoba obviněna, stane se komplementarita operativní až v souvislosti s identifikací případu.²²³ Do té doby bude žalobce²²⁴ posuzovat přípustnost ve vztahu k potenciálním případům, které by mohly na základě dostupných informací z vyšetřování situace vyvstat. Hodnocení přípustnosti je předběžné a ve vztahu k budoucímu určení přípustnosti nepředstavuje překážku věci rozhodnuté.²²⁵

Žalobce v jednom ze svých prohlášení uvedl, že podle dostupných zdrojů zločiny páchané na území Ugandy zřejmě spadají do jurisdikce Soudu. Podle něj má Soud povinnost nejvíce odpovědné osoby těchto nejzávažnějších zločinů stíhat, aby se zabránilo jejich beztrestnosti.²²⁶ V čase postoupení situace Soudu prohlásil státní zástupce Ugandy, že „*ačkoliv je ochoten a schopen údajně pachatele stíhat, vnitrostátní soudní systém není schopen zajistit jejich zatčení v zásadě proto, že tyto osoby operují ze Súdánu, což je mimo dosah ugandského práva*“.²²⁷ V květnu 2004 uvědomila

²²² Ibid. článek 53 odst. 1 písm. b.

²²³ SCHABAS, W. A. *The International Criminal Court : a commentary on the Rome Statute*. op. cit. 118, s. 340.

²²⁴ Jde-li o osobní iniciativu žalobce zahájit vyšetřování, bude přípustnost věci jako jednu z náležitostí „opodstatněného důvodu“ hodnotit i přípravný senát, jehož souhlas se zahájením vyšetřování Statut požaduje. Článek 15 odst. 4 Statutu hovoří o tom, že přípravný senát zahájení vyšetřování povolí, dojde-li k závěru, že je pro to „opodstatněný důvod“, což koresponduje s článkem 53 odst. 1, který v souvislosti s tímto „opodstatněným důvodem“ upřesňuje, jaké faktory mají být při zvažování brány v potaz. Viz STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 90; (Na místě, kde anglická verze používá pojem „reasonable“, český překlad střídá výrazy jako oprávněný – právě na výše zmíněném místě, opodstatněný – článek 15 odst. 3 nebo dostatečný – článek 53 odst. 1. Z důvodu zachování přehlednosti a jednotnosti je zástupně používán pouze jeden z nich a to konkrétně přídavné jméno „opodstatněný“.)

²²⁵ ICC-OTP. *Policy Paper on Preliminary Examinations* [online]. Draft. The Hague. 4 October 2010. odst. 52-53. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/9FF1EAA1-41C4-4A30-A202-174B18DA923C/282515/OTP_Draftpolicypaperonpreliminaryexaminations04101.pdf>. [cit. 2011-06-30].

²²⁶ ICC-OTP. *Press Release : Statement by the Prosecutor related to crimes committed in Barlonya camp in Uganda* [online]. 23 February 2004. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/47964D88-93C8-4E71-9119-4DA540EF5EE2/143705/PIDSOTP0022004EN2.pdf>>. [cit. 2011-07-02].

²²⁷ Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Decision on the admissibility of the case under article 19(1) of the Statute [online]. 10 March 2009. odst. 37. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc641259.pdf>>. [cit. 2011-07-09].

ugandská vláda žalobce, že ohledně skutků páchaných lidry LRA nehodlá vést trestní řízení, a potvrdila, že tak ani v minulosti nečinila.²²⁸ Ačkoliv tedy ještě nebyly případy konkretizovány, žalobce ve vztahu k potenciálním případům (týkajících se členů LRA) věděl, že s těmito osobami vnitrostátní řízení neprobíhá ani neproběhlo, a tak vše vedlo k „opodstatněnému důvodu“ věřit, že i potenciální případy budou přípustné.²²⁹

Jeho pozici podpořil i fakt, že poté, co své rozhodnutí o zahájení vyšetřování sdělil smluvním stranám a státům, které by měly vůči daným zločinům jurisdikci, žádný z nich nevznesl námitku přípustnosti o tom, že by v minulosti nebo v současnosti tyto zločiny stíhal nebo vyšetřoval.²³⁰

Postup žalobce se zdá být v této fázi v pořádku, nicméně při hodnocení přípustnosti věci ve fázi, kdy ještě nejde o konkrétní případy, je potřeba zachovat komplexní přístup ke všem potenciálním případům. V tomto ohledu žalobce jaksí opomenul zabývat se otázkou, zda probíhají před ugandskými soudy řízení s členy ugandské armády či nikoliv, a tak mohla Uganda teoreticky některé údajné pachatele vyšetřovat nebo stíhat. Tím by vznikla nutnost analýzy neochoty a neschopnosti státu ve vztahu k daným řízením.²³¹

7.2 Příklad

Hlavní roli při výběru případu hrála závažnost věci. Po analýze všech dostupných informací o spáchaných zločinech žalobce oznámil, že vyšetřování povede proti členům rebelské skupiny Lord's Resistance Army (LRA). Při odůvodnění svého postupu uvedl, že zločiny spáchané LRA byly početnější a mnohem závažnější než ty, které byly spáchané příslušníky ugandské armády.²³²

²²⁸ Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Prosecution's Observations regarding the Admissibility of the Case against Joseph KONY, Vincent OTTI, Okot ODHIAMBO and Dominic ONGWEN [online]. 18 November 2008. odst. 5. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc589230.pdf>>. [cit. 2011-07-02].

²²⁹ Ibid. odst. 6.

²³⁰ Ibid. odst. 8; V souladu s článkem 18 odst. 2 Statutu může stát, který věc vyšetřuje nebo vyšetřil, požádat žalobce o odložení vyšetřování.

²³¹ GOLDSTONE, D.E *Embracing Impasse : Admissibility, prosecutorial discretion, and the lessons of Uganda for the International Criminal Court* [online]. Emory International Law Review. 2009, volume 22, issue 2, s. 786-787. Dostupné z WWW: <<http://www.law.emory.edu/fileadmin/journals/eilr/22/22.2/Goldstone.pdf>>. [cit. 2011-07-08].

²³² *Statement by Chief Prosecutor Luis Moreno-Ocampo*. op. cit. 219, s. 3.

Ne celý rok po zahájení vyšetřování a kontinuálního monitorování věci požádal žalobce přípravný senát o vydání zatykače na nejvyššího velitele LRA a jeho čtyři vrchní poradce, a to z důvodu spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.²³³

Poté, co žalobce vyselektuje na základě vyšetřování situace konkrétní kauzu, resp. označí konkrétní osoby, jež považuje za pachatele konkrétních zločinů, přichází na řadu zvážení toho, zda je zde „dostatečný“ důvod“ (sufficient basis)²³⁴ k zahájení stíhání. Český předklad v obou odstavcích článku 53 používá pojem „dostatečný důvod“, nicméně pro potřeby stíhání bude potřeba vyšší úroveň určitosti a přísnosti vyjádřené v kritériích jeho posuzování.²³⁵ Opět je v nich zahrnut článek 17 Statutu. Při posuzování přípustnosti případu v souvislosti se zahájením stíhání bude žalobce už moci porovnávat, zda se národní vyšetřování nebo stíhání vztahuje, případně vztahovalo, na tu samou osobu a zda šlo současně o totožný skutek, pro který má být stíhána před MTS.²³⁶

V dokumentu, který žalobce v lednu roku 2006 adresoval přípravnému senátu, aby ho informoval o stavu vyšetřování, se uvádí, že úřad žalobce nečinil ve vyšetřování situace v Ugandě žádné rozhodnutí podle článku 53 odst. 2 Statutu (tzn. rozhodnutí jednotlivce nestíhat kvůli nedostatečnému důvodu k zahájení stíhání), ale naopak na základě získaných důkazů určil, na které osoby z LRA (nesoucí největší tíhu odpovědnosti za spáchané zločiny) je potřeba vydat zatykač.²³⁷ Případ splňoval kritéria přípustnosti. Žalobce ho považoval za dostatečně závažný²³⁸, aby v něm Soud mohl postupovat a nezaznamenal žádné vnitrostátní vyšetřování nebo stíhání, které by zapříčinilo jeho nepřípustnost.

²³³ Učinil tak dne 6. května 2005. Zatykačí rozkazy byly vydány 8. července 2005. Viz WWW: <<http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Situations+and+Cases/Situations/Situation+ICC+0204/Related+Cases/ICC+0204+0105/Uganda.htm>>. [cit. 2011-07-02].

²³⁴ STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 93.

²³⁵ Ibid. s. 95, 120.

²³⁶ Pre-Trial Chamber I. *Lubanga* (ICC-01/04-01/06). op. cit. 166, odst. 37.

²³⁷ Pre-Trial Chamber II. *Situation in Uganda* (ICC-02/04-01/05). OTP Submission Providing Information On Status of the Investigation In Anticipation of the Status Conference to be held on 13 January 2006 [online]. 11 January 2006. odst. 1. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc97243.PDF>>. [cit. 2011-07-07].

²³⁸ Vzhledem k tomu, že význam tohoto pojmu není ve Statutu nikde definovaný, řídí se úřad žalobce v rámci posuzování závažnosti určitými faktory, které můžeme označit jako indikátory závažnosti situace nebo případu. Patří mezi ně mimo jiné počet zabitých lidí, počet obětí, povaha zločinů, způsob jejich spáchání a systematickosti nebo také krutost, s jakou byly zločiny páčány. Viz *The Gravity Threshold of the International Criminal Court*. op. cit. 211, s. 19-20.

7.3 Vývoj událostí a jejich vliv na přípustnost případu

Žalobce ve vztahu k případu tedy interpretoval²³⁹ článek 17 tak, že neexistuje překážka přípustnosti jednoduše proto, že stát postoupením věci připouští, že ji nevyšetřuje, což zakládá její přípustnost bez nutnosti dalšího posuzování neochoty nebo neschopnosti, které je naopak nutné, pokud stát ve věci postupuje.²⁴⁰

Nicméně zkoumání a hodnocení přípustnosti věci není jednorázovou činností, ale „*průběžným posuzováním specifických případů stíhaných Soudem*“.²⁴¹ V praxi se může stát, že i po zahájení vyšetřování před MTS, se situace v zemi změní (například tím, že stát zahájí vyšetřování), na což bude mít Soud právo v rámci komplementárního režimu reagovat tím, že rozhodne o nepřipustnosti věci.²⁴² Poté, co Soud vydal zatykače na hlavní představitele LRA, došlo ke sledu událostí, jež přiměly Soud k využití tohoto práva, a tedy k přezkoumání přípustnosti případu.

Interference Soudu přiměla obviněné ke spolupráci s ugandskou vládou na mírovém řešení situace v zemi.²⁴³ Tento krok byl pro vládu, jejímž hlavním cílem je obnovení míru v zemi a která není schopna získat obviněné po více než dvacet let, důležitým milníkem. Jako protihodnotu tohoto gesta požadovali rebelové stažení obvinění.²⁴⁴ Výsledkem mírových rozhovorů, které se ve městě Juba konaly, byly dva dokumenty, na základě kterých se měla realizovat vnitrostátní stíhání členů LRA, což by potenciálně Ugandě umožnilo namítnout přípustnost případu před MTS. Dohoda o odpovědnosti a usmíření (dále jen „Dohoda“) podepsaná vládou a LRA dne 29. června 2007 hovořila o formálních soudních procesech, v rámci kterých by měli být

²³⁹ Pochybnost nad správností této interpretace je vyjádřena v podkapitole s názvem Vyšetřování situace.

²⁴⁰ GOLDSTONE, D. E. op. cit. 231, s. 785.

²⁴¹ *Report of the Prosecutor of ICC to the UN Security Council Pursuant to UNSCR 1593 (2005)* [online]. 29 June 2005. s. 4. Dostupné z WWW: <http://www.amicc.org/docs/ICC_Darfur_UNSC_Report_29-06-05_EN.pdf>. [cit. 2011-06-20].

²⁴² Podle článku 19 odst. 1 Statutu může Soud z vlastního podnětu rozhodnout o přípustnosti věci v souladu s článkem 17. Na rozdíl od jurisdikce, ohledně níž má Soud povinnost se ujistit, u přípustnosti věci je to jeho právo, které v případě Uganda po změně okolností v zemi využil.

²⁴³ Tím, že Soud vydal zatykače na dotčené osoby a požádal Demokratickou republiku Kongo a Súdán o spolupráci při jejich vykonání, přestal být jejich pobyt na území těchto států bezpečným. Demokratická republika Kongo je smluvní stranou Statutu a má tudíž v souladu s částí 9 tohoto Statutu povinnost poskytnout Soudu plnou součinnost. Súdán smluvní stranou není, ale s výkonem zatýkáčích rozkazů dobrovolně souhlasil. Viz GOLDSTONE, D. E. op. cit. 231, s. 775; Nicméně dodnes zůstávají obvinění na svobodě s tím, že stíhání jednoho z nich (Rasky Lukwiya) bylo po jeho smrti zastaveno. Viz dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Situations+and+Cases/>>. [cit. 2011-07-10].

²⁴⁴ Statut tuto možnost sice neupravuje, nicméně existuje způsob, kterým by Uganda dosáhla toho, že by Soud ve věci nepostupoval, a tou je vznesení relevantní námítky přípustnosti. To Uganda ale nikdy nečinila.

pachatelé závažných zločinů nebo ti, co se dopustili závažných porušení lidských práv, k nimž v průběhu konfliktu došlo, souzení (tedy před formálními soudy ustavenými na základě zákona). Nicméně také podotýkala, že mechanismus spravedlnosti bude zahrnovat i obyčejové procesy usmíření a tradiční řešení odpovědnosti, a počítala s alternativními tresty, jako například finanční kompenzací rodinám obětí.²⁴⁵

Je nutné uvědomit si, že pojetí spravedlnosti a řešení sporů v Ugandě se od naší kultury odlišuje. Tradiční způsob usmíření v případech úmyslného zabití představuje rituál *mato oput*, jenž spočívá v odpuštění vinikovi a jeho opětovném zařazení do společnosti. Koncept usmíření, který může podle místních obyvatel jako jediný vést k usmíření a obnovení míru, je v Ugandě zastáván hlavně kmenem Acholi (nejvíce konfliktem postiženým kmenem), ale i představiteli křesťanské církve, kteří se těší velkému respektu.²⁴⁶ Toto pojetí spravedlnosti zároveň odůvodňuje přístup ugandské vlády k amnestiím. Podle zákona z roku 2000 mohla být amnestie udělena komukoliv bez ohledu na to, jaký zločin spáchal, nicméně v roce 2006 byl přijat dodatek, který z působnosti vyňal Konyho a další představitele LRA. Tradiční vnímání spravedlnosti se logicky odrazilo i ve výše zmíněné dohodě, která sice požadovala proces s hlavními představiteli LRA, ale zároveň počítala s alternativním tradičním řešením bez potřeby uvěznění pachatelů.²⁴⁷

V Dodatku k Dohodě (podepsaném dne 19. února 2008) strany souhlasily s vytvořením speciálního úseku ugandského nejvyššího soudu, který bude stíhat jednotlivce za spáchání závažných zločinů během konfliktu.²⁴⁸ Nicméně k podepsání finální dohody mezi stranami nakonec nedošlo.

V souvislosti s těmito událostmi využil přípravný senát svého práva podle článku 19 odst. 1 Statutu a vznesl otázku přípustnosti. Hlavním předmětem zkoumání byl vliv Dohody a Dodatku uzavřeného mezi ugandskou vládou a LRA na přípustnost. Žalobce (nositel důkazního břemene) poukázal na fakt, že žádný stát doposavad

²⁴⁵ ICC-Case Information Sheet. *Situation in Uganda : The Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo and Dominic Ongwen* [online]. Case n° ICC-02/04-01/05. 16 June 2010. s. 4. (Dále citováno jako ICC-Case Information Sheet) Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/ronlyres/E7F674DF-C2D8-4A86-98C1-4C9621050D4B/282225/KonyEtAlIENG.pdf>>. [cit. 2011-07-10]; GOLDSTONE, D. E. op. cit. 231, s. 777-778.

²⁴⁶ ČELÁKOVÁ, B. *Trestní postih pachatele u Mezinárodního trestního soudu se zvláštním zřetelem k případu Uganda*. Praha, 2008. diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Pavel Šturma. s. 59.

²⁴⁷ GOLDSTONE, D. E. op. cit. 231, s. 770, 776.

²⁴⁸ ICC-Case Information Sheet. op. cit. 245, s. 4.

přípustnost nenamítl a stejně jako v předcházejících fázích uvedl, že „*absence národního řízení způsobuje přípustnost tohoto případu*“ a dodal, že ani vyjednávání s LRA přípustnost neovlivnilo.²⁴⁹

Přípravný senát prohlásil, že o závažnosti případu a o faktu, že dotčené osoby ještě nebyly na vnitrostátní úrovni souzeny, není pochyb. Z podmínek nepřípustnosti tedy zůstaly „ve hře“ první dvě, které byly potřeba podrobit analýze právě ve vztahu k existující Dohodě s Dodatkem.²⁵⁰ Poté, co zahájila ugandská vláda vyjednávání s LRA o míru a způsobu stíhání odpovědných osob na vnitrostátní úrovni, měnil se postoj Ugandy k Soudu. Vláda dávala najevo, že dojde-li k uzavření finální dohody mezi stranami, bude usilovat o stažení zatykačů, aby mohla situaci řešit na národní úrovni v souladu s domluvenými podmínkami. Proto požadoval Soud od Ugandy více informací o stavu zamýšlených vnitrostátních řízení.²⁵¹ Přestože již v květnu roku 2008 bylo pro zvláštní úsek pro stíhání závažných zločinů, ke kterým v průběhu konfliktu došlo, jmenováno několik soudců, neexistoval pro jeho vznik žádný právní rámec. Jak vláda sama poznamenala, uzákonění relevantní právní úpravy mělo přijít na řadu až po podepsání finální mírové dohody, a tak k implementaci výsledků mírových jednání nebyly podniknuty žádné kroky.²⁵² Z tohoto důvodu senát rozhodl, že „*rozhodnutí o přípustnosti věci z doby vydání zatykáčích rozkazů zůstává nezměněno, vzhledem k absolutní nečinnosti na straně relevantních národních autorit. Proto není důvod, aby senát v tomto stádiu pozitivní určení přípustnosti případu přezkoumával.*“²⁵³ Odvolací senát toto rozhodnutí dne 16. září 2009 potvrdil.²⁵⁴

²⁴⁹ Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Prosecution's Observations regarding the Admissibility of the Case against Joseph KONY, Vincent OTTI, Okot ODHIAMBO and Dominic ONGWEN. op. cit. 228, odst. 8-10.

²⁵⁰ Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Decision on the admissibility of the case under article 19(1) of the Statute. op. cit. 227, odst. 36.

²⁵¹ Odpovědi ze strany Ugandy byly často nejednoznačné. Na jednu stranu tvrdila, že speciální úsek nejvyššího soudu práci MTS nenahradí. Na druhou stranu informovala, že před tento úsek soudu budou postaveni ti jednotlivci, na které byl zatykač vydán. V souvislosti s tím Soud, s odkazem na úvodní větu článku 17 Statutu, podotkl, že jakmile je výkon jeho jurisdikce aktivován, není na státu, aby činil závazná rozhodnutí ohledně přípustnosti věci. (Jasno ve věci neudělalo ani poslední prohlášení státu, podle kterého jsou ustanovení dohody ve vztahu ke čtyřem obviněným irrelevantní do doby, než bude podepsána finální mírová dohoda.) Viz Ibid. odst. 44-45.

²⁵² Podrobněji viz Ibid. odst. 48-49.

²⁵³ Ibid. odst. 52.

²⁵⁴ The Appeals Chamber. *Situation in Uganda* (ICC-02/04-01/05 OA 3). *Judgment on the appeal of the Defence against the „Decision on the admissibility of the case under article 19 (1) of the Statute“ of 10 March 2009* [online]. 16 September 2009. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc743635.pdf>>. [cit. 2011-07-10].

7.4 Možnosti Ugandy

V jedné z podkapitol šesté kapitoly jsem uvedla, že nečinnost státu nemusí vždy nutně znamenat jeho neochotu nebo neschopnost ve věci postupovat. Pokud by Uganda chtěla v budoucnu využít svého práva a vznesla námitku přípustnosti podle článku 19 odst. 2 písm. b Statutu, jaké by byly její šance na úspěch? Nejde totiž jen o to, aby zahájila vyšetřování ve vztahu k osobám, na které vydal MTS zatýkácí rozkazy, ale o to, aby byla schopna a ochotna skutečně v něm postupovat. Má pro to předpoklady?

Právní systém Ugandy vychází z dualistického pojetí, a tak předpokladem aplikace normy mezinárodního práva je její recepce prostřednictvím aktu vnitrostátního práva do vnitrostátního právního řádu. „Podle akademické literatury, nebyla v právní historii Ugandy zaznamenána žádná stíhání mezinárodních zločinů.“²⁵⁵ Aby ugandské soudy mohly vykonávat jurisdikci nad zločiny spadajícími do jurisdikce MTS, je nezbytné přijmout vyhovující právní úpravu. V minulém roce byl přijat tzv. *The International Criminal Court Act 2010*, který umožňuje speciálnímu oddělení nejvyššího soudu vykonávat svou působnost nad těmi zločiny, jež spadají do jurisdikce Soudu, čímž učinila jeden z důležitých kroků.²⁵⁶

V souvislosti s tím vyvstává otázka, zda by pro účely vyhnutí se interferenci Soudu nepostačovalo, aby ugandské soudy soudily zločiny v souladu s místním trestním zákonem jako běžné trestné činy. Statut o této problematice, na rozdíl od statutů ICTY a ICTR, které ji řeší v rámci institutu *ne bis in idem*,²⁵⁷ nehovoří. Zároveň z něj pro státy nevyplývá povinnost zakotvit zločiny spadající do jurisdikce Soudu do svého právního řádu, i když tak státy často dělají (např. Česká republika, Německo...), a tak za předpokladu, že budou ugandské soudy schopny a ochotny ve věci skutečně postupovat, nevidím důvod, proč by měl Soud zasahovat.²⁵⁸

²⁵⁵ ARBIA, S. Uganda : From referral to Review Conference [online]. Lecture organised by the Grotius Centre for International Legal Studies. 13 May 2009. s. 6. Dostupné z WWW: <[http://www.coalitionfortheicc.org/documents/SCLSeriesSylvanaArbiaUgandaSituation\[1\].pdf](http://www.coalitionfortheicc.org/documents/SCLSeriesSylvanaArbiaUgandaSituation[1].pdf)>. [cit. 2011-07-11].

²⁵⁶ OTIM, M.; WIERDA, M. *Uganda : Impact of the Rome Statute and the International Criminal Court* [online]. International Center for Transitional Justice. May 2010. s. 3-4. Dostupné z WWW: <<http://ictj.org/Uganda-Impact-ICC-2010>>. [cit. 2011-07-11].

²⁵⁷ Článek 10 odst. 2 písm. a Statutu ICTY hovoří o tom, že pokud již byla osoba za určitý skutek souzena národním soudem a spáchaný čin byl označen jako běžný trestný čin, může být za stejný skutek souzena ICTY.

²⁵⁸ Stigen k tématu dodává, že ustanovení o běžných trestných činech musejí odrážet závažnost zločinu, aby potrestání v souladu s nimi byla akceptovatelná. Podrobněji viz STIGEN, J. *The Principle of Complementarity*. op. cit. 49, s. 319-321.

Až do této doby prokazovala Uganda svou ochotu obviněné osoby vyšetřovat nebo stíhat. Vyjádřila ji i tím, když požádala žalobce, aby ve věci zahájil vyšetřování. Vstup do mírových jednání s LRA této vůli neodporuje, neboť záměrem vlády nebylo vyloučení dotčených osob z potrestání, ale pouze přesunutí řízení, na které by se vztahovala i místní obyčejová pravidla, na vnitrostátní úroveň. Vůli postavit Konyho a ostatní před soud demonstroval i dodatek amnestijního zákona z roku 2006, který tyto osoby vyloučil působnosti zákona.

Složitější otázka vyvstává v souvislosti se schopností Ugandy ve věci postupovat. Je vůbec Uganda schopna, když sám státní zástupce Ugandy v čase postoupení situace Soudu sdělil, že soudní systém není schopen zajistit zatčení dotčených osob proto, že se nacházejí mimo dosah ugandského práva?²⁵⁹ Článek 17 odst. 3 Statutu upravuje neschopnost státu mimo jiné jako neschopnost zajistit obviněného. I když je tento fakt ve skutečnosti opravdu naplněn, nesmíme zapomínat, že o neschopnost státu půjde pouze za předpokladu existence jednoho z taxativně vymezených důvodů, tedy naprostého či rozsáhlého kolapsu nebo nedostupnosti národního soudnictví. Ačkoliv měla LRA severní region Ugandy pod kontrolou, nelze ve světle dřívějšího výkladu „kolapsu“ hovořit o rozsáhlém či naprostém kolapsu. V úvahu by přicházel částečný kolaps, kdy stát není schopen skutečně vést řízení v jednom ze svých regionů, nicméně tento faktor není zahrnut jako jeden z relevantních důvodů neschopnosti státu podle Statutu. Jiné pojetí řešení úmyslných zabití vyplývající z místních obyčejů zřejmě nemůžeme považovat za nedostupnost soudnictví. Dle názorů některých organizací pro lidská práva není ugandský právní systém dostatečně způsobilý a nestranný a neměl by členy LRA soudit.²⁶⁰ Podle skupiny expertů na komplementaritu „by měl být standard pro určení neschopnosti striktní, neboť MTS není instituce, která by monitorovala lidská práva, a jeho rolí není zajistit bezchybná řízení a soulad s mezinárodními standardy. Komplementární režim je zaměřen spíše na základní otázku spočívající v tom, zda je stát schopen řízení skutečně vést“.²⁶¹

Tímto se dostávám k poslední otázce. Je-li tedy Uganda ochotna a schopna vést vyšetřování nebo stíhání, je ochotna a schopna tak činit skutečně? Absence skutečného

²⁵⁹ Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Decision on the admissibility of the case under article 19(1) of the Statute. op. cit. 227, odst. 37.

²⁶⁰ OTIM, M.; WIERDA, M. op. cit. 256, s. 4.

²⁶¹ *Informal expert paper : The principle of complementarity in practice*. op. cit. 173, s. 15.

řízení by totiž znamenala její neúspěch v usilování o rozhodnutí o nepřipustnosti věci. Dojde-li v budoucnosti k podání této námítky, bude se muset žalobce vypořádat s otázkami jako například - do jaké míry lze posuzovat skutečnost místního řízení ovlivněného obyčeji ve světle vyspělejší kultury anebo lze za skutečné stíhání považovat, uloží-li ugandský soud pachateli trest spočívající v náhradě škody, vzhledem k tomu, že tradičnímu vnímání spravedlnosti dominuje koncepce usmíření nad potrestáním?

I když jsou tyto úvahy zatím předčasné, domnívám se, že je otázka času, kdy Uganda podnikne ve věci další kroky a se záměrem nastolení míru v zemi námítku připustnosti uplatní.

Závěr

Princip komplementarity, tak jak ho známe ze Statutu, vychází z podmíněné přednosti národní jurisdikce. Způsob, jakým se Soud k boji proti beztrestnosti připojuje, tedy nespočívá v odmítnutí suverenity státu. Statut ji podporuje, neboť předpokládá, že právě její uplatňování při stíhání nejzávažnějších zločinů bude hrát v boji proti beztrestnosti hlavní roli. Úkolem Soudu pak je doplnit mezery, které na cestě k dosažení tohoto cíle v důsledku neochoty nebo neschopnosti státu skutečně vést vyšetřování nebo stíhání vznikly. Hmotněprávní pravidla principu komplementarity upravuje článek 17 Statutu, který hovoří o tom, za jakých podmínek bude muset Soud v rámci komplementárního přístupu k národním soudům rozhodnout o nepřipustnosti věci, a tak přenechat věc k jejímu vyřízení na národní úrovni.

Práce Mohammeda El Zeidyho mě přesvědčila o tom, že kořeny idey komplementarity sahají dále než ke konci 40. let, kdy ILC zahájila přípravné práce na návrhu statutu budoucího mezinárodního trestního soudu. Již interpretace článku 228 Versailleské smlouvy z roku 1919 obsahovala prvky komplementárního přístupu a Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu z roku 1937 vycházela z modelu dobrovolného zřeknutí se národní jurisdikce, který El Zeidy nazývá „fakultativní komplementaritou“. Tento prvek upravuje i Statut, jenž státu umožňuje, aby Soudu situaci dobrovolně postoupil. Pro první návrhy statutu byla charakteristická mezerovitá úprava, která spočívala v nedostatku vynutitelnosti pravomoci ze strany mezinárodního trestního soudu, jenž byl i v případě neochoty nebo neschopnosti státu závislý na podání žaloby ze strany státu. Dnes jsou již tyto nedostatky minulostí, neboť Statut umožňuje žalobci zahájit vyšetřování i vlastní iniciativy (podle El Zeidyho tzv. „obligatorní komplementarita“).

Ačkoliv myšlenka komplementárního přístupu již existovala a nepředstavovala opravdovou novinku v mezinárodním trestním právu, její zakotvení ve Statutu nebylo jednoduchou záležitostí. Potenciální smluvní strany bylo nutné přesvědčit o její efektivitě a zárukách ochrany jejich suverénních pravomocí. V průběhu přípravných prací se pečlivě konkretizovala podoba jednotlivých kritérií institutu přípustnosti věci. Jejich příliš úzké vymezení pro státy představovalo neakceptovatelné ohrožení jejich suverenity a naopak široký výklad by mezinárodní soudní instituci umožňoval obecné

zkoumání celého národního soudního systému. Je tedy logické, že právě tyto faktory, určující nepřipustnost věci, a jejich podoba byly hlavními body vyjednávání.

Šestá kapitola představila současnou podobu institutu přípustnosti věci (článku 17 Statutu) a vysvětlila, proč interferenci Soudu nemůže zabránit jakákoliv aktivní činnost ve věci ze strany státu. Mezinárodní společenství v preambuli vyjádřilo rozhodnutí skoncovat s beztrestností pachatelů těch nejzávažnějších zločinů a pouze „skutečné“ vnitrostátní řízení má potenciál tohoto cíle dosáhnout. Proto i navzdory důkazu existence národního řízení, bude žalobce v souladu se Statutem analyzovat, zda je stát vůbec ochoten a schopen ve věci skutečně postupovat.

Komplementární režim Soudu nemá jen řadu příznivců, ale také skeptických odpůrců, kteří vždy s velkým zájmem přihlíží, jak si této instituci ve své činnosti vede, aby mohli opět poukázat na svá tvrzení, že komplementární nastavení zasahuje do suverenity státu a neumožňuje ve stíhání zločinů efektivně postupovat. Situace v Ugandě, která se v souvislosti s nezdarem zatknout obviněné osoby a změnou okolností v zemi ocitla ve slepé uličce, Soudu na „lesku“ příliš nepřidala, spíš naopak.

Již samotný postup žalobce při zahájení vyšetřování věci čelil kritice, že v rámci komplexního přístupu k posuzování celé situace se žalobce v rozhodnutí o zahájení vyšetřování nezabýval otázkou, zda Uganda vyšetřuje nebo vyšetřovala i jiné osoby než členy LRA, které se na zločinech spadajících do jurisdikce Soudu podílely. V několika článcích jsem se setkala s názorem, že hodnocení ugandského soudního systému jako nečinného, a to z důvodu neschopnosti zajistit zatčení představitelů LRA, je nesprávné. Určitě by stálo za to věnovat se této myšlence podrobněji a v souvislosti s ní zároveň odpovědět na otázku, co všechno můžeme s ohledem na situaci, kdy jediné, co postupu ve věci brání, je dopadení dotčených osob, zahrnout do pojmu „vyšetřování“ zločinů.

Po sledu událostí, ke kterým v Ugandě po zahájení vyšetřování situace žalobcem došlo, využil přípravný senát svého práva a v souladu s článkem 19 odst. 1 Statutu vnesl otázku přípustnosti věci. Shodně s žalobcovým názorem rozhodl, že není důvod, aby Soud rozhodl o nepřipustnosti věci, neboť dosavadní kroky ze strany ugandské vlády jsou stále pouze prozatímního charakteru a stát nenaplnil ani jednu z podmínek nepřipustnosti věci. Odvolací senát jeho rozhodnutí potvrdil.

Vzhledem k tomu, že bez zadržení obviněných osob nelze v řízení před Soudem pokračovat, má Uganda prostor pro to, aby podnikla kroky, které jí umožní úspěšně

přípustnost věci namítnout. Je ovšem otázkou, jak bude žalobce při splnění kritérií ochoty a schopnosti ve věci postupovat hodnotit skutečnost těchto postupů ve světle aplikace tradičních usmiřovacích rituálů a zvykového práva. Všechny situace, kterými se Soud zabývá, se vztahují k africkému kontinentu. Není ani jedna, jež by vycházela z vyspělé západní kultury, a tak bude velice zajímavé sledovat, jaký postoj v hodnocení „skutečného“ vyšetřování nebo stíhání zločinů žalobce zaujme a do jaké míry bude podle něj legitimní hodnotit skutečnost místního řízení ovlivněného obyčeji ve světle kultury „neafriké“.

Smluvními stranami Statutu jsou desítky států. Každý z nich má svůj specifický soudní systém, a tak je nepochybné, že ať by byl režim fungování MTS nastaven jakkoliv precizně, vždy by v praxi nakonec vyvstala nějaká překážka daná specifícností případu. Typickým příkladem je právě Uganda. A tak i když pro některé představuje komplementární přístup nepřijatelný ústupek suverenity státu, osobně si nedovedu v současné době představit jiný stálý model, který by měl takový potenciál pro efektivní boj proti beztrestnosti.

Seznam použitých zkratek

COURT, ICC	Mezinárodní trestní soud (The International Criminal Court)
ILC	Komise pro mezinárodní právo (<i>International Law Commission</i>)
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (<i>International Criminal Tribunal for Rwanda</i>)
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (<i>International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia</i>)
IMT	Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku (<i>International Military Tribunal</i>)
IMTFE	Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ v Tokiu (<i>International Military Tribunal of the Far East</i>)
OSN	Organizace spojených národů
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
SOUD, MTS	Mezinárodní trestní soud
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STATUT	Římský statut
UNMIK	Dočasná správní mise OSN v Kosovu (<i>United Nations Mission in Kosovo</i>)
UNTAET	Přechodná správa OSN na Východním Timoru (<i>United Nations Transitional Administration in East Timor</i>)
USA	Spojené státy americké (<i>United States of America</i>)
YBILC	Yearbook of the International Law Commission
VS OSN	Valné shromáždění Organizace spojených národů

Použitá literatura

Zdroje knižní

- CASSESE, A.; GAETA P.; JONES, J.R.W.D. *The Rome Statute of the International Criminal Court : a commentary*. Vol. I. Oxford : Oxford University Press, 2002. cxi-1048 s. ISBN 0-19-924312-3.
- ČELÁKOVÁ, B. *Trestní postih pachatele u Mezinárodního trestního soudu se zvláštním zřetelem k případu Uganda*. Praha, 2008. diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Pavel Šturma.
- ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha : Beck, 2008. xli-840 s. ISBN 978-80-7179-728-9.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné : jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstatně upravené a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita). ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).
- PEŠKOVÁ, M. *Vznik, vývoj a jurisdikce mezinárodních trestních tribunálů*. Praha, 2007. 92 s. diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Pavel Šturma.
- PODLAHOVÁ, V. *Zločiny proti lidskosti : Nejvýznamnější historické události a jejich postih v praxi mezinárodních trestních tribunálů*. In *VIII. Studentská vědecká konference mezinárodního práva veřejného : Sborník studentských prací*. č. 37. Univerzita Karlova v Praze : Eva Rozkotová, květen 2007. s. 66-88. ISBN 978-80-85889-98-7.
- REPÍK, B. *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky*. In *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu : sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. 97 s. ISBN 80-7179-911-4.
- SCHABAS, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. xii-481 s. ISBN 0-521-83055-9.

- SCHABAS, W. A. *The International Criminal Court : a commentary on the Rome Statute*. Oxford : Oxford University Press, 2010. lxx-1259 s. ISBN 978-0-19-956073-8.
- STIGEN, J. *The relationship between the International Criminal Court and national jurisdictions : The Principle of Complementarity*. Leiden. Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. xii-533 s. ISBN 978-90-04-16909-8.
- ŠTURMA, P.; HÝBNEROVÁ, S. aj. *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze : Vodnář, 2009. 117 s. ISBN 978-80-87146-19-4.
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Univerzita Karlova v Praze : Nakladatelství Karolinum, 2002. 311 s. ISBN 80-246-0305-5.
- ŠTURMA, P. Princip komplementarity a spouštěcí mechanismus Mezinárodního trestního soudu. In *Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia : zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislava 27. september 2006*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2007. s. 21-40. ISBN 978-80-969540-1-8.
- TÜRK, D. *Základy mezinárodního práva*. 1. vydání. Beroun : Eva Rozkotová, 2010. 553 s. ISBN: 978-80-904209-9-1.

Zdroje časopisecké

- BÍLKOVÁ, V. Afrika: laboratoř mezinárodního trestního soudnictví. *Mezinárodní politika*. 2007, č. 5, s. 16-18.
- BÍLKOVÁ, V. *Z Říma do Kampaly a kam dále?* *Mezinárodní politika*. 2010, č. 8, s. 35-38.
- KURANIAN, A. *První genocida XX. století*. *Mezinárodní politika*. 2000, č. 3, s. 32-34.
- MAJERČÍK, L. *Jaký soud pro Saddáma Husajna?* *Mezinárodní politika*. 2004, č. 8, s. 29-31.
- POPENKOVÁ, M. *Mezinárodní trestní soud : Reálně fungující instituce*. *Mezinárodní politika*. 2006, č. 5, s. 38-41.

- ŠTURMA, P. *K mezinárodnímu trestnímu soudnictví na začátku 21. století*. Mezinárodní politika. 2001, č. 6, s. 8-9.

Zdroje elektronické

- ARBIA, S. Uganda : From referral to Review Conference [online]. Lecture organised by the Grotius Centre for International Legal Studies. 13 May 2009. Dostupné z WWW: <[http://www.coalitionfortheicc.org/documents/SCLSeriesSylvaniaArbiaUgandaSituation\[1\].pdf](http://www.coalitionfortheicc.org/documents/SCLSeriesSylvaniaArbiaUgandaSituation[1].pdf)>. [cit. 2011-07-11].
- BENZING, M. *The Complementarity Regime of the International Criminal Court : International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity*. Max Planck Yearbook of United Nations Law [online]. Volume 7. The Netherlands : Koninklijke Brill N. V., 2003. s. 591-632. Dostupné z WWW: <http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/benzing_7.pdf>. [cit. 2011-05-23].
- GOLDSTONE, D.E. *Embracing Impasse : Admissibility, prosecutorial discretion, and the lessons of Uganda for the International Criminal Court* [online]. Emory International Law Review. 2009, volume 22, issue 2, s. 786-787. Dostupné z WWW: <<http://www.law.emory.edu/fileadmin/journals/eilr/22/22.2/Goldstone.pdf>>. [cit. 2011-07-08].
- EL ZEIDY, M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law : Origin, Development and Practice* [online]. Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. xxxi-398 s. ISBN 9789047431480. Dostupné z centrálního katalogu Univerzity Karlovy v Praze. [cit. 2011-06-08].
- OTIM, M.; WIERDA, M. *Uganda : Impact of the Rome Statute and the International Criminal Court* [online]. International Center for Transitional Justice. May 2010. Dostupné z WWW: <<http://ictj.org/Uganda-Impact-ICC-2010>>. [cit. 2011-07-11].
- PĚNKAVA, P. *Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii : Základní přehled jeho vzniku, struktury a výsledků jedenáctileté činnosti*. Bulletin advokacie [online]. 2006, 10x ročně, č. 6, s. 41-44. ISSN 1210-6348. Dostupné také z WWW: <<http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>>. [cit. 2011-03-28].
- *The Gravity Threshold of the International Criminal Court* [online]. The War Crimes Research Office. Washington : American University Washington College of Law,

March 2008. Dostupné z WWW:
<[http://www.wcl.american.edu/warcrimes/icc/documents/WCROReportonGravityM
arch2008.pdf?rd=1](http://www.wcl.american.edu/warcrimes/icc/documents/WCROReportonGravityM
arch2008.pdf?rd=1)>. [cit. 2011-06-22].

- *War crimes trials before the domestic courts of Bosnia and Herzegovina : Progress and obstacles* [online]. OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina. Human Rights Department, March 2005. Dostupné z WWW:
<http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122311024992eng.pdf>. [cit. 2011-05-05].

Právní dokumenty

- *Draft Statute for an International Criminal Court (1994)* [online]. Dostupné z WWW:
<http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/7_4_1994.pdf>. [cit. 2011-05-24].
- European Court of Human Rights. *Morris v. the United Kingdom* [online]. Application no. 38784/97. Judgment of 26 February 2002. Dostupné z WWW:
<<http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8251>>. [cit. 2011-06-27].
- *Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách (1950)* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020107>>. [cit. 2011-06-27].
- *Charter of the International Military Tribunal* [online]. Dostupné z WWW:
<<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>. [cit. 2011-04-22].
- *Law On The Establishment Of Extraordinary Chambers In The Courts Of Cambodia For The Prosecution Of Crimes Committed During The Period Of Democratic Kampuchea* [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.cambodiatribunal.org/CTM/Domestic_Cambodian_Law_as_amended_27_Oct_2004_Eng.pdf?phpMyAdmin=8319ad34ce0db941ff04d8c788f6365e&phpMyAdmin=ou7lpwtyV9avP1XmRZP6FzDQzg3&phpMyAdmin=KZTGHmT45FRCAiEg7OLzXFdNJ4>. [cit. 2011-06-14].
- *London Agreement of August 8th 1945* [online]. Dostupné z WWW:
<<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp>>. [cit. 2011-04-22].

- *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol z 28. června 1919 ve Versailles*, č. 217/1921 Sb. z. a n.
- *Observations of Governments on the report of the Working Group on a Draft Statute for an International Criminal Court* [online]. Document : A/CN.4/458 and Add.1-8. 23 February 1994. New Zealand : conclusion. s. 61. Dostupné z WWW: <http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_458.pdf>. [cit. 2011-06-08].
- *Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court 4-15 August 1997* [online]. A/AC.249/1997/WG.3/CRP.2. 13 August 1997. Dostupné z WWW: <<http://www.coalitionfortheicc.org/documents/IssuesofAdmissibility.pdf>>. [cit. 2011-06-11].
- *Regulation no. 2000/11*. UNTAET [online]. 6 March 2000. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg11.pdf>>. [cit. 2011-05-03].
- *Regulation no. 2000/15*. UNTAET [online]. 6 June 2000. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf>>. [cit. 2011-05-02].
- *Regulation no. 2000/64*. UNMIK [online]. 15 December 2000. Dostupné z WWW: <<http://www.unmikonline.org/regulations/2000/reg64-00.htm>>. [cit. 2011-05-03].
- *Report of the Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court 1995*. General Assembly Official Records [online]. Fiftieth Session, Supplement No. 22, A/50/22. Dostupné z WWW: <<http://www.undemocracy.com/A-50-22.pdf>>. [cit. 2011-06-10].
- *Report of the 1953 Committee on International Criminal Jurisdiction*. General Assembly Official Records [online]. Ninth Session, Supplement No. 12, A/2645 (New York, 1954). Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL5/400/02/PDF/NL540002.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07].
- *Resolution 260 (III) B – Study by the International Law Commission of the question of an international criminal jurisdiction*. General Assembly United Nations [online]. 9 December 1948. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/044/31/IMG/NR004431.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07].

- *Resolution 955 (1994)*. Security Council United Nations [online]. 8 November 1994. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/ict/english/Resolutions/955e.htm>>. [cit. 2011-05-09].
- *Resolution 1593 (2004)*. Security Council United Nations [online]. 26 March 2004. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/286/29/PDF/N0428629.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-05-14].
- *Resolution 1593 (2005)*. Security Council United Nations [online]. 31 March 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.iccnw.org/documents/SC1593.31March05.pdf>>. [cit. 2011-04-30].
- *Resolution 1970 (2011)*. Security Council United Nations [online]. 26 February 2011. Dostupné také z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/2B57BBA2-07D9-4C35-B45E-EED275080E87/0/N1124558.pdf>>. [cit. 2011-07-12].
- *Revised draft statute for an International Criminal Court* [online]. Dostupné z WWW: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL5/400/02/PDF/NL540002.pdf?OpenElement>>. [cit. 2011-06-07].
- *Rules of Procedure and Evidence ICTY* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev4_5_en.pdf>. [cit. 2011-06-16].
- *Rules of Procedure and Evidence ICTR* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.unict.org/Portals/0/English/Legal/ROP/100209.pdf>>. [cit. 2011-06-16].
- *Special Proclamation : Establishment of the International Military Tribunal for the Far East* [online]. In KOBORI, K. The Tokyo trials : The unheard defense. Japan : Kodansha Ltd. Tokyo. Dostupné z WWW: <http://www.sdh-fact.com/CL02_1/66_S4.pdf>. [cit. 2011-04-22].
- *Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>. [cit. 2011-04-25].
- *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* [online]. Dostupné z WWW: <<http://69.94.11.53/ENGLISH/basicdocs/statute.html> >. [cit. 2011-04-25].

- *Statute of the Special Court for Sierra Leone* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=uClnl1MJeEw%3d&tabid=176>>. [cit. 2011-05-02].
- *Summary of the proceedings of the Preparatory Committee during the period 25 March – 12 April 1996* [online]. A/AC.249/1. 7 May 1996. Dostupné z WWW: <<http://www.coalitionfortheicc.org/documents/ProceedingSummary.pdf>>. [cit. 2011-06-11].
- *The Rome Statute of the International Criminal Court* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>>. [cit. 2011-06-16]. Český překlad uveřejněný ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 84/2009. *Vídeňská úmluva o smluvním právu* (1969) [online]. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=15%2F1988&number2=&name=&text>. [cit. 2011-05-24].
- *The Statute of the Iraqi Special Tribunal* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.hrcr.org/hottopics/statute/>>. [cit. 2011-05-03].
- *YBILC 1990* [online]. Vol. I. A/CN.4/SER.A/1990. Dostupné z WWW: <[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1990_v1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1990_v1_e.pdf)> [cit. 2011-06-09].
- *YBILC 1990* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1990/Add.1 (Part 2). Dostupné z WWW: <[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1990_v2_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1990_v2_p2_e.pdf)>. [cit. 2011-06-08].
- *YBILC 1992* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1992/Add.1 (Part 1). Dostupné z WWW: <[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1992_v2_p1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1992_v2_p1_e.pdf)>. [cit. 2011-05-23].
- *YBILC 1992* [online]. Vol. II. A/CN.4/SER.A/1992/Add.1 (Part 2). Dostupné z WWW: <[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1992_v2_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1992_v2_p2_e.pdf)>. [cit. 2011-06-08].

Dokumenty MTS

- ICC-Case Information Sheet. *Situation in Uganda : The Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okolt Odhiambo and Dominic Ongwen* [online]. Case n° ICC-02/04-01/05. 16 June 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/E7F674DF-C2D8-4A86-98C1-4C9621050D4B/282225/KonyEtAlIENG.pdf>>. [cit. 2011-07-10].
- ICC-OTP. *Informal expert paper : The principle of complementarity in practice* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.iccklamberg.com/Caselaw/OTP/Informal%20Expert%20paper%20The%20principle%20of%20complementarity%20in%20practice.pdf>>. [cit. 2011-06-23].
- ICC-OTP. *Paper on some policy issues before the Office of the Prosecutor* [online]. September 2003. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/1FA7C4C6-DE5F-42B7-8B25-60AA962ED8B6/143594/030905_Policy_Paper.pdf>. [cit. 2011-06-28].
- ICC-OTP. *Policy Paper on Preliminary Examinations* [online]. Draft. The Hague. 4 October 2010. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/9FF1EAA1-41C4-4A30-A202-174B18DA923C/282515/OTP_Draftpolicypaperonpreliminaryexaminations04101.pdf>. [cit. 2011-06-30].
- ICC-OTP. *Press Release : Statement by the Prosecutor related to crimes committed in Barlonya camp in Uganda* [online]. 23 February 2004. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/47964D88-93C8-4E71-9119-4DA540EF5EE2/143705/PIDSOTP0022004EN2.pdf>>. [cit. 2011-07-02].
- ICC-OTP. *Statement : Security Council refers situation in Darfur to ICC Prosecutor* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/2005/security%20council%20refers%20situation%20in%20darfur%20to%20icc%20prosecutor?lan=en-GB>>. [cit. 2011-04-30].
- Pre-Trial Chamber I. *Lubanga* (ICC-01/04-01/06). Decision on the Prosecutor's Application for a Warrant of Arrest [online]. 24 February 2006. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc236260.PDF>>. [cit. 2011-06-22].

- Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Decision on the admissibility of the case under article 19(1) of the Statute. 10 March 2009 [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc641259.pdf>>. [cit. 2011-07-09].
- Pre-Trial Chamber II. *Situation Uganda* (ICC-02/04-01/05). Prosecution's Observations regarding the Admissibility of the Case against Joseph KONY, Vincent OTTI, Okot ODHIAMBO and Dominic ONGWEN [online]. 18 November 2008. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc589230.pdf>>. [cit. 2011-07-02].
- Pre-Trial Chamber II. *Situation in Uganda* (ICC-02/04-01/05). OTP Submission Providing Information On Status of the Investigation In Anticipation of the Status Conference to be held on 13 January 2006 [online]. 11 January 2006. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc97243.PDF>>. [cit. 2011-07-07].
- *Report of the Prosecutor of ICC to the UN Security Council Pursuant to UNSCR 1593 (2005)* [online]. 29 June 2005. Dostupné z WWW: <http://www.amicc.org/docs/ICC_Darfur_UNSC_Report_29-06-05_EN.pdf>. [cit. 2011-06-20].
- *Statement by Chief Prosecutor Luis Moreno-Ocampo* [online]. 14 October 2005. Dostupné z WWW: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/9AC37606-6662-448F-8689-7317E341E6D7/277305/Uganda_LMO_Speech_141020091.pdf>. [cit. 2011-06-30].
- The Appeals Chamber. *Situation in Uganda* (ICC-02/04-01/05 OA 3). *Judgment on the appeal of the Defence against the „Decision on the admissibility of the case under article 19 (1) of the Statute“ of 10 March 2009* [online]. 16 September 2009. Dostupné z WWW: <<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc743635.pdf>>. [cit. 2011-07-10].

Internetové stránky

www.osn.cz

www.cervenkyriz.eu

www.icc-cpi.int

www.coalitionfortheicc.org

www.invisiblechildren.cz

The International Criminal Court and the principle of complementarity

Abstract

The principle of complementarity is often referred to as the cornerstone of the International Criminal Court's functioning („Court“ or „ICC“), so the purpose of my thesis is to analyze complementarity in more detail. The Preamble of the Rome Statute („Statute“) provides that the Court „*shall be complementary to national criminal jurisdictions*“. Complementarity means that the ICC will act only when domestic authorities fail to take the certain steps in the investigation or prosecution of crimes enumerated under article 5 of the Statute.

My thesis consists of seven chapters. First three chapters are introductory and show a historical and practical background of the establishment of the ICC.

Chapter four explains that there exist various forms of the relationship between an international criminal jurisdiction and national jurisdictions, not just complementary. This chapter is subdivided into several parts which firstly describe a particular forms of these relationships and then give an example of such a relations existing in reality.

The following chapter inquires into the roots of complementary idea. It highlights that the principle of complementarity included in the Statute was not the outcome of the International Law Commission's work. According to Mohammed El Zeidy the concept of complementarity was introduced in the interpretation of the Treaty of Peace Between the Allied and Associated Powers and Germany, signed at Versailles after the first world war. This chapter further illustrates nature and contents of discussions taking place before the creation of the ICC.

The six chapter deals with the scope of article 17 of the Statute which lists conditions under which a case is inadmissible before the ICC. Subchapters deal with particular aspects of these conditions. As the notion of complementarity is not explicitly defined by the Statute, it is just the institute of admissibility which ensures that the ICC will act within the complementary regime.

The last chapter relates to the application of complementarity in practice – specifically in the case of Uganda. I focus on the interpretation of article 17 of the Rome Statute by the prosecutor, deciding whether to initiate an investigation and

prosecution. Due to the course of events which took place in Uganda, the ICC raised admissibility question on its own motion and the text outlines reasons which led the Court to declare the case admissible at this stage.

I expect Uganda to challenge the admissibility of the case pursuant to article 19 (2) (b) of the Statute. Therefore, in the end of this chapter I deal with preconditions for Uganda's success in it.

Abstrakt

Princip komplementarity je často považován za základní kámen fungování MTS, a proto je jeho podrobná analýza hlavním cílem mé diplomové práce. Preambule Statutu hovoří o tom, že „Mezinárodní *trestní soud* ustavený podle tohoto Statutu bude *komplementární vůči národním trestním jurisdikcím*“. Z toho vyplývá, že Soud bude ve věci postupovat pouze v případě absence národního vyšetřování nebo stíhání zločinů spadajících podle článku 5 Statutu do jurisdikce Soudu.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. První tři kapitoly mají úvodní charakter a zároveň nastiňují, jak z historického, tak praktického hlediska, co všechno vzniku Soudu předcházelo.

Kapitola čtvrtá se zabývá faktem, že mezi mezinárodní trestní jurisdikcí a národními jurisdikcemi existuje vícero forem vztahů než jen komplementární. Kapitola se skládá z několika podkapitol, které na prvním místě popisují možné podoby těchto vztahů. Následně jsou k nim přiřazeny konkrétní příklady z praxe.

Navazující kapitola poskytuje odpověď na otázku, kde až je potřeba hledat kořeny idey komplementarity. Zdůrazňuje, že princip komplementarity, tak jak ho známe ze Statutu, není výsledkem práce Komise pro mezinárodní právo. Podle Mohammeda El Zeidyho byl komplementární přístup objeven již v interpretaci Mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem, podepsané po první světové válce ve Versailles. V kapitole dále poukazují na povahu a obsah diskuzí, které vzniku Soudu předcházely.

Kapitola šestá analyzuje článek 17 Statutu, který upravuje podmínky, za kterých je věc před Soudem nepřipustná. Podkapitoly analyzují jednotlivé aspekty těchto kritérií. Vzhledem k tomu, že není pojem principu komplementarity ve Statutu nikde výslovně definován, je to právě institut přípustnosti věci, který zaručuje, že Soud při postupu nevybočí z komplementárního režimu.

Poslední kapitola se týká aplikace komplementarity v praxi – konkrétně v případě Ugandy. Zde jsem se zaměřila na výklad článku 17 Statutu, který žalobce použil při rozhodování o zahájení vyšetřování a stíhání. Kvůli sledu událostí, jež v Ugandě nastaly, se Soud ze své iniciativy rozhodl vnést otázku přípustnosti a práce v souvislosti s tímto krokem uvádí, jaké důvody ho vedly k rozhodnutí, že je věc v této fázi přípustná.

Očekávám, že Uganda v budoucnu využije svého práva a v souladu s článkem 19 odst. 2 písm. b Statutu podá námitku přípustnosti věci, a proto se v závěru poslední kapitoly zaobírám tím, zda má vůbec předpoklady na úspěch.

Klíčová slova v češtině a v angličtině

Mezinárodní trestní soud – princip komplementarity – Uganda

International Criminal Court – complementarity – Uganda